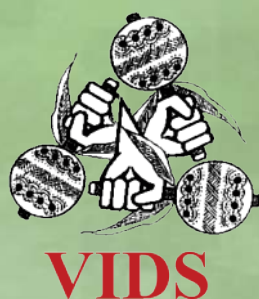
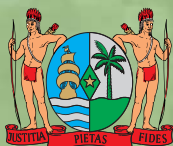

Community Engagement Strategie voor de Overheid

versie 1.1. – maart 2016

WISE-REDD+ Partners

This publication was funded in part by a grant from the United States Department of State. The opinions, findings and conclusions stated herein are those of the authors and do not necessarily reflect those of the United States Department of State.

Community Engagement Strategie voor de Overheid

versie 1.1. – maart 2016

Community Engagement Strategie voor de Overheid

Versie 1.1. – Maart 2016

Uitgever:

Kromme Elleboogstraat 20
Paramaribo, Suriname
Tel: (597) 426710
Website: suriname.conservation.org

Schrijvers: Vereniging van Inheemse Dorpshoofden in Suriname (VIDS) en Vereniging van Saramakaanse Gezagsdragers (VSG)

Suggested citation: VIDS & VSG. Community Engagement Strategie voor de Overheid (versie 1.1. – maart 2016). Paramaribo, Conservation International Suriname, 2016.

Met dank aan: De leden van de Project Steering Committee van het WISE-REDD+ project en de WISE-REDD+ partners, en alle personen en inheemse en tribale gemeenschappen die op welke wijze dan ook hun bijdrage hebben geleverd aan de totstandkoming van dit document.

Layout: Forward Motion / Jonathan Jie Tien Jauw

Dankwoord

Het schrijven van engagement strategie voor de overheid was een bijzondere uitdaging en tevens een bijzondere kans, om een constructieve bijdrage te leveren aan het vergroten van onderling en wederzijds respect tussen ontwikkelingspartners die zich inzetten voor de rechten en belangen van inheemse en tribale volken in Suriname. Hoewel deze inspanning is geleverd in het kader van het WISE-REDD+ project, zal deze engagement strategie hopelijk bruikbaar zijn voor allerhande ontwikkelingsinterventies door diverse ontwikkelingspartners.

Het proces was intensief maar ook inspirerend. De mogelijkheid om een bijdrage te leveren aan zo'n strategie is bij de consultaties die door VIDS en VSG zijn uitgevoerd, met beide handen aangegrepen. Er is veel hoop gewekt, dat dit proces hopelijk inderdaad een verandering zal brengen. Tegelijkertijd wordt beseft dat verandering niet een-twee-drie komt; de wil moet aanwezig zijn en er moet moeite voor gedaan worden.

Er zijn in het consultatietraject voorbeelden aangehaald van hoe de overheid (en andere ontwikkelingspartners) met inheemse en tribale gemeenschappen zouden moeten omgaan, maar ook veel voorbeelden van ervaringen over hoe het niet moet. Ook hebben VIDS en VSG hun eigen, jarenlange ervaringen hiermee. Het was daarom best wel een uitdaging om deze strategie op een diplomatieke manier te verwoorden en niet te veel negatieve voorbeelden te geven. Dat is wellicht nog steeds niet helemaal gelukt. De kritische meelezers vanuit de WISE-REDD+ partners hebben echter een bijdrage geleverd in het aanpassen van tekst en schrijfstijl, die daardoor niet uitsluitend aan VIDS en VSG toegeschreven kunnen worden.

VIDS en VSG bedanken in de eerste plaats hun Traditioneel Gezag, en verder het WISE-REDD+ projectbestuur, de projectpartners: UNDP, NIMOS en in het bijzonder Conservation International Suriname voor het vertrouwen in hen gesteld en voor de gelegenheid hen gegeven, om zo'n engagement strategie vanuit eigen expertise en perspectief te kunnen verwoorden. Ook in dit traject hebben we zo consequent mogelijk een collectieve benadering met onze gemeenschappen geprobeerd te volgen, evenwel binnen de budgettaire en tijdbependingen. Dit product is derhalve niet uitsluitend ontleend aan academische literatuurkennis maar vooral aan jarenlange empirische ervaring die door de literatuur bevestigd wordt.

Onze grote dank gaat daarom, en vooral, ook uit naar het Traditioneel Gezag der inheemse en tribale volken, en alle andere instanties, personen en organisaties die op welke wijze dan ook input hebben gegeven of een andere bijdrage hebben geleverd aan de totstandkoming van dit product. We hopen dat het een aanzet is (die steeds verder verbeterd zal moeten worden) voor een respectvolle samenwerking in het belang van de inheemse en tribale volken maar zeker ook voor de totale Surinaamse samenleving en ontwikkeling, mede in het belang van werkelijke natievorming die respect heeft voor rechten, gelijkheid, gelijkwaardigheid, cultuur en levenswijze.

VIDS & VSG – Paramaribo, 21 maart 2016

Voorwoord

Voor het streven om REDD+ te implementeren is gebleken dat de Surinaamse overheid, evenals andere landen, overweg moet kunnen met conflict situaties die vooral te maken hebben met de directe betrokkenheid van de verschillende doelgroepen. Eén van de componenten in het voorbereidingsproject voor de REDD+ implementatie is de capaciteitsversterking van de overheid bij het betrekken van de doelgroepen. Conservation International, draagt met het Widening Informed Stakeholder Engagement for REDD+ (WISE REDD+) project precies hieraan bij.

Voor u ligt een community–engagement strategie welke het resultaat is van het *WISE REDD+* project in Suriname; mogelijk gemaakt door de financiering van het Amerikaanse ministerie van Buitenlandse Zaken. Met dit document is de eerste stap gezet om de overheid te ondersteunen in het betrekken van inheemsen en tribale gemeenschappen in het REDD+ proces.

De inheemse en marron gemeenschappen leven al eeuwen in, van en met de natuur in Suriname; het bos is hun leefgebied. Het is cruciaal dat zij in elke fase van het REDD+ proces tijdig, en op een cultureel gepaste manier worden betrokken. Inheemsen en marrons hebben kennis geërfd van hun voorouders over hoe in harmonie met de natuur te leven. Door hun unieke positie en traditionele kennis kunnen inheemsen en marrons een bijdrage leveren aan duurzame ontwikkeling, die ook in het belang van het voortbestaan van hun leefwijzen en dat van hun nazaten dient. Het REDD+ proces kan bijdragen aan het ontwikkelen van levensplannen voor de toekomstige ontwikkeling van gemeenschappen; het kan vaart zetten achter processen zoals het grondenrechten vraagstuk, en het kan mogelijkheden voor transparante dialoog. Het is daarom van groot belang dat deze groep betrokken blijft in het REDD+ proces.

Het navolgen van deze eerste versie van de community-engagement strategie met zijn grondslag in internationale overeenkomsten, richtlijnen en principes, is een goede conceptuele basis voor de overheid en andere organisatie die met deze traditonele gemeenschappen willen samenwerken. Met dit directe WISE REDD+ product kan het nationaal REDD+ proces verder op voortborduren door het in kaart brengen van gedetailleerde structuren van de verschillende inheemse en marron gemeenschappen van Suriname te faciliteren.

Conservation International Suriname biedt u met genoegen dit document aan. Onze dank gaat daarbij uit naar de WISE REDD+ partners: NIMOS, UNDP en het Kabinet van de President; alsook het projectbestuur en VIDS & VSG voor hun extensief werk in deze.

*Conservation International Suriname
Paramaribo, 21 maart 2016*

Richardo Pané, dorpshef Christiaankondre:

“Binnen dit project zullen we werken aan training van de overheid, kennis van ons, hoe ze met ons in het binnenland moeten omgaan. Het gaat ook niet alleen om training maar uiteindelijk moet er werkelijk verandering komen. Dat is de kern van wat we gaan doen.”

WISE-REDD+ krutu, 13 oktober 2014, De Mantel, Paramaribo

Kapitein Willems Wilson:

“Zoals wij leven in het binnenland is door onze voorouders voorbereid. We lopen het pad dat zij voor ons hebben uitgezet. Samen met de inheemsen moeten we een vuist vormen en op een lijn staan zodat we alle internationaal werk doen en op een lijn staan. Eenheid maakt macht; anders gaat we de strijd niet winnen. Niet met wapens maar met woorden. We moeten de nalatenschap van onze voorouders in stand houden. In Suriname hebben we het nog goed met ons bos. We moeten nadenken hoe we het gaan behouden. We zijn een eenheid; het bos is niet van de stad en de stad is niet van ons; we moeten samenwerken.”

WISE-REDD+ krutu, 15 oktober 2014, Lalla Rookh, Paramaribo

Inhoudsopgave

a.	Dankwoord.....	III
b.	Voorwoord.....	IV
c.	Inhoudsopgave.....	1
d.	Afkortingen.....	2
e.	Samenvatting.....	4
f.	Achtergrond.....	6
g.	Methodologie.....	8
1	Inleiding.....	9
1.1.	Ten geleide bij het gebruik.....	9
1.2.	Doelstellingen.....	10
1.3.	Overzicht.....	10
1.4.	Inleidende opmerkingen.....	10
2.	Conceptueel raamwerk.....	12
	Inheemse en tribale volken.....	12
	Zelfbeschikkingsrecht.....	12
	Ontwikkelingsvisie.....	13
3.	Basisprincipes.....	14
3.1.	Respect.....	14
3.2.	“Ownership” en “leadership”.....	14
3.3.	Capaciteitsversterking, empowerment en geen afhankelijkheid.....	15
3.4.	Op rechten gebaseerde benadering.....	17
3.5.	Informatie, communicatie en transparantie.....	18
3.6.	Effectieve participatie.....	19
3.7.	Vertrouwen.....	20
3.8.	Cultuurgevoelige benadering.....	21
3.9.	Gendergevoelige benadering.....	22
3.10.	Leeftijd-gevoelige overwegingen.....	22
4.	FPIC.....	24
5.	Een model engagement proces.....	27
5.1	Maken van een afspraak.....	27
5.2	Informatie-uitwisseling.....	28
5.3	Besluitvorming.....	28
5.4	Monitoring, evaluatie, validatie en verificatie.....	29
5.5	Behandeling van geschillen.....	30
5.6	Overwegingen met betrekking tot duurzaamheid; exit strategie.....	30
h.	Slotopmerkingen.....	32
i.	Referenties.....	33
j.	Annexen.....	36
1.	Annex 1 – Relevante delen uit het R-PP van Suriname.....	36

Afkorting	Engels	Nederlands
AVRM	American Convention on Human Rights	Amerikaans Verdrag inzake de Rechten van de Mens
CI	Conservation International	Conservation International
ESIAs	Environmental and Social Impact Assessments	Milieu- en sociale effectenstudies
FCPF	Forest Carbon Partnership Facility	Partnerschapsfaciliteit voor Boscarbon
FPIC	Free, prior and informed consent	Vrijwillige, voorafgaande, goed geïnformeerde toestemming
HRBA	Human Rights-Based Approach	Op mensenrechten gebaseerde benadering
ILO	International Labour Organization	Internationale Arbeidsorganisatie
IUCN-ESARO	International Union for Conservation of Nature – East and South Africa Regional Office	Regionaal Kantoor voor Oost en Zuid-Afrika van de Internationale Unie voor Natuurbehoud
KLIM	Kali'na and Lokono Indigenous Peoples in Marowijne	Kali'na en Lokono Inheemse Volken in Marowijne
NIMOS	National Institute for Environment and Development in Suriname	Nationaal Instituut voor Milieu en Ontwikkeling in Suriname
OAS	Organization of American States	Organisatie van Amerikaanse Staten
OES/EGC	Bureau of Oceans and International Environmental and Scientific Affairs (OES), Office of Global Change	Bureau voor Oceanen en Internationale Milieu- en Wetenschappelijke Aangelegenheden van het Kantoor van Internationale Verandering van het Amerikaanse ministerie van Buitenlandse Zaken
OSIP	Organization of Collaboration of Indigenous Villages in Para	Organisatie van Samenwerkende Inheemse Dorpen in Para
PAHO	Pan-American Health Organization	Pan-Amerikaanse Gezondheidsorganisatie
PC	Participants Committee	Participantencomité
PSC	Project Steering Committee	Projectstuurgroep
REDD+	Reducing emissions from deforestation and forest degradation; and conservation, sustainable management of forests, and enhancement of forest carbon stocks	Verminderen van emissies door ontbossing en bosdegradatie; behoud en duurzaam beheer van bossen en verbetering van carbonopslag in bossen
REDD+ SES	Social and Environment Standards for REDD+	Sociale en milieustandaarden voor REDD+
RPP	REDD+ Readiness Preparedness Proposal	Voorstel over voorbereidheid voor REDD+
UN/VN	United Nations	Verenigde Naties
UNDP	United Nations Development Programme	Ontwikkelingsprogramma van de Verenigde Naties

UNDRIP	United Nations Declaration on the Rights of Indigenous Peoples	VN Verklaring inzake de Rechten van Inheemse Volken
UN-REDD	United Nations REDD programme	REDD-programma van de Verenigde Naties
VIDS	Association of Indigenous Village Leaders in Suriname	Vereniging van Inheemse Dorpshoofden in Suriname
VSG	Association of Saramaka Authorities	Vereniging van Saramakaanse Gezagsdragers
WISE-REDD+	Widening Informed Stakeholder Engagement for REDD+	Verbreden van geïnformeerde stakeholder betrokkenheid voor REDD+

Samenvatting

Binnen het WISE-REDD+ project van Conservation International zijn VIDS en VSG aangetrokken voor:

1. Het ontwerpen van een community engagement strategie voor de overheid met de principes van mensenrechten, zoals *free, prior and informed consent* (FPIC) en *rights-based approach*, en stakeholderengagement als grondslag;
2. Het ontwerpen en (doen) uitvoeren van een trainingsprogramma voor het versterken van de capaciteit van de overheid voor effectieve community engagement met de inheemse en tribale volken.

Dit document is het concept van bovengenoemde community engagement strategie, en is tot stand gekomen op grond van diverse consultaties en activiteiten in het kader van het maken van het RPP-document van Suriname, het WISE-REDD+ project, literatuuronderzoek, en de eigen expertise en jarenlange ervaring van VIDS en VSG. De strategie bestaat uit vijf delen:

1. Het conceptueel raamwerk voor een community engagement strategie gebaseerd op de principes van mensenrechten, FPIC en *rights-based approach*;
2. De basisprincipes die toegepast dienen te worden in zo'n engagement proces;
3. Een omschrijving van een gepast engagement proces;
4. Overwegingen voor het garanderen van duurzaamheid;
5. Specifieke aandacht, in een apart hoofdstuk, voor *free, prior and informed consent* (FPIC).

Het **conceptueel raamwerk** geeft het perspectief aan van waaruit naar de onderhavige onderwerpen wordt gekeken, namelijk dat inheemse en tribale volken inderdaad volken zijn en niet “slechts” een bevolkingsgroep van een bepaalde etnische groep, met de internationaal erkende rechten die daarbij horen, te weten collectieve rechten, als inheemse en tribale volken.

Een belangrijk aspect van het conceptueel raamwerk is de (lange termijn) ontwikkelingsvisie van inheemse en tribale volken, die weleens zou kunnen verschillen van die van de overheid, bijvoorbeeld mijnbouw versus milieubehoud; verstedelijking versus traditionele leefwijze; individualisme versus collectiviteit; behoud versus verlies van de eigen (collectieve) identiteit. Het conceptueel raamwerk gaat ervan uit dat de gemeenschap zelf de leidende rol blijft vervullen in haar eigen ontwikkeling, en dat ontwikkeling niet wordt “gebracht” maar wordt gemaakt, van onderaf, op basis van eigen kunnen.

In een effectieve engagement strategie met inheemse en tribale volken wordt aanbevolen de volgende tien **basisprincipes** voortdurend toe te passen:

1. Respect, zoals dwars door dit document vaak zal worden benadrukt;
2. “Ownership” en “leadership”: de gemeenschap zelf neemt de verantwoordelijkheid over het voorgestelde project of programma en heeft een leidende positie bij de uitvoering;
3. Capaciteitsversterking, empowerment en geen afhankelijkheid: de gemeenschap is niet slechts “ontvanger” of “doelgroep” maar wordt zoveel mogelijk versterkt om het zelf te kunnen doen, inclusief de formele bevoegdheden indien nodig, zelf te kunnen leiden en zelf de resultaten te verduurzamen, zonder afhankelijk te worden van externe bijstand;
4. *Rights-based*: Het ontwerpen en uitvoeren van een project of programma vindt plaats met respectering van mensenrechten, dus ook de collectieve rechten van inheemse en tribale volken;
5. Volledige informatieverstrekking, optimale en voortdurende communicatie en transparantie, als basisvoorwaarden voor succes;
6. Effectieve participatie: Daadwerkelijke participatie van de gemeenschap (svertegenwoordigers) in alle fasen en op alle niveaus, zodanig dat die participatie een werkelijk verschil kan uitmaken en niet slechts op papier bestaat;

7. Vertrouwen: Het opbouwen of versterken van wederzijds vertrouwen, onder andere door het maken en nakomen van goede afspraken en het voor ogen houden van de gezamenlijke doelen;
8. Cultuurgevoeligheid: Respect voor elkaars cultuur en levenswijze, inclusief respect voor het traditioneel gezag, de zelf aangewezen vertegenwoordigers en de wijze van besluitvorming;
9. Gendergevoeligheid: Respect voor de onderscheidenlijke rollen en verantwoordelijkheden van vrouwen en mannen, met gelijkwaardigheid, steeds op een cultuurgevoelige wijze;
10. Andere overwegingen, onder andere rekening houden met de diverse rechten, belangen en interesses van verschillende geledingen binnen een inheemse of tribale samenleving (o.a. qua leeftijd – ouderen/ jongeren).

Het **model engagement proces** dat hier beschreven wordt bestaat uit een vijftal deelprocessen die gevolgd dienen te worden, met toepassing van een tiental basisprincipes die daarna ook in detail besproken worden.

Bovenaan de essentiële componenten van elke engagement strategie staat respect; een effectief engagement traject begint, wordt uitgevoerd, en eindigt met respect voor elkaar en zal nimmer een opgelegd, éénrichtingsproces zijn. Het voorgestelde proces (dat naar omstandigheden kan worden aangepast) bestaat uit de volgende stappen (details worden in het verdere document gegeven):

1. Vooraf maken van een afspraak met traditioneel gezag
2. Vooraf uitwisseling van alle relevante informatie
3. Ruimte (tijd en middelen) bieden voor besluitvorming op cultureel passende wijze
4. Inplannen van gezamenlijke monitoring, evaluatie, verificatie en validatie
5. Afspreken van mechanisme voor behandeling van klachten of geschillen

Binnen een goede engagement strategie zal het aspect van **duurzaamheid** zwaar wegen. Zelfs al heeft een projecten of programma een tijdelijk karakter, dient het aspect van verduurzamen van de interventie reeds bij het ontwerpen ervan te worden meegenomen en te worden ingecalculereerd (inclusief in de begroting, bijvoorbeeld door middel van capaciteitsversterking voor de gemeenschap).

Waar nodig, dienen projecten ook een “exit-strategie” te hebben: hoe wordt het project of programma op zodanige wijze beëindigd zodat de gemeenschap op eigen kracht de resultaten kan bestendigen, wat zal er met eventuele tijdelijke projectstructuren of middelen gebeuren, hoe zal het na-traject eruitzien en zal het contact blijven bestaan (of niet), zodat de gemeenschap nooit in een afhankelijke(re) positie achtergelaten wordt.

In dit document wordt tenslotte specifieke aandacht besteed aan **free, prior and informed consent (FPIC)**, een recht van inheemse en tribale volken om hun weloverwogen consent (instemming of toestemming) te geven of juist niet te geven, op basis van volledige en voorafgaande informatie, voor een voorgestelde interventie/project dat op hen van invloed kan zijn.

Als slotopmerking wordt gezegd dat de hier voorgestelde engagement strategie op holistische manier, en met “*common sense*” dient te worden toegepast. Aan de hand van de lering die getrokken wordt uit de toepassing van deze strategie, kan het wellicht bijgesteld moeten worden; dit is een “levend document”.

Achtergrond

REDD+ (*reducing emissions from deforestation and forest degradation; and conservation, sustainable management of forests, and enhancement of forest carbon stocks*) is een mechanisme waarbij ontwikkelingslanden een financiële vergoeding kunnen krijgen als ze ontbossing en bosverarming in hun land kunnen verminderen en de opslag van carbon in de bossen vermeerderen; hierdoor wordt de concentratie van broeikasgassen in de atmosfeer namelijk ook minder en wordt klimaatverandering tegengegaan.

Suriname heeft een programma in uitvoering om “REDD+ ready” te worden; gereed te zijn om in de toekomst REDD+ projecten te kunnen ontwikkelen en uit te voeren volgens de voorwaarden die gelden binnen de internationale afspraken over REDD+. Het project om REDD+ ready te worden, het *REDD+ Readiness Preparedness Proposal* (RPP) van Suriname, is in 2009 voor het eerst gepresenteerd aan de Wereldbank en is na grondige analyse uiteindelijk goedgekeurd in 2013. Het REDD+ readiness project wordt uitgevoerd door het Nationaal Instituut voor Milieu en Ontwikkeling in Suriname (NIMOS) in samenwerking met diverse andere nationale instanties en organisaties, onder toezicht van UNDP die namens de Wereldbank de fondsen beheert.

Één van de belangrijke voorwaarden voor goedkeuring van dit project dat bij het *Forest Carbon Partnership Facility* (FCPF) van de Wereldbank werd ingediend bij de Wereldbank was, dat de inheemse en tribale volken in Suriname effectief betrokken moeten zijn in het REDD+ proces. Het *Participants Committee* (PC) van de FCPF nam dit ook op in de resolutie die door het PC werd aangenomen tijdens de behandeling van Surinames RPP in maart 2013 (“... *outline a revised process to collaboratively design, together with indigenous and tribal peoples representatives: (a) a plan for their ongoing consultation and participation ensuring that sufficient budget is allocated for implementation of this plan ...*”).¹ Om hieraan invulling te geven, werd in het herziene RPP van Suriname, en als gevolg daarvan ook in het UNDP Project Document “*Strengthening national capacities of Suriname for the elaboration of the national REDD+ strategy and the design of its implementation framework*” een component opgenomen voor het ontwikkelen van een engagement strategie voor de overheid.

Ook Conservation International (CI) speelde in op deze noodzaak, en diende samen met het IUCN-ESARO Regionaal Kantoor voor Oost en Zuid-Afrika, in antwoord op een oproep van het *Bureau of Oceans and International Environmental and Scientific Affairs* (OES), *Office of Global Change* (OES/EGC), van het Amerikaanse ministerie van Buitenlandse Zaken een projectvoorstel in, met als titel “*Widening Informed Stakeholder Engagement for REDD+ - WISE REDD+*” (verbreden van geïnformeerde stakeholder betrokkenheid voor REDD+). Binnen dit WISE-REDD+ project van CI dat in vijf verschillende landen wordt uitgevoerd, zijn er voor wat Suriname betreft, fondsen beschikbaar voor het helpen ontwikkelen van een strategie voor de overheid voor effectieve engagement van inheemse en tribale volken.

¹ Resolution PC/14/2013/7 -

<https://www.forestcarbonpartnership.org/sites/fcp/files/Final%20Resolution%207%20Suriname.pdf>

Conservation International Suriname heeft de Vereniging van Inheemse Dorpshoofden in Suriname (VIDS) en de Vereniging van Saramakaanse Gezagsdragers (VSG) aangetrokken als consultants binnen het WISE-REDD+ project om te helpen bij het maken van twee producten:

1. Ontwerpen van een community engagement strategie voor de overheid met de principes van mensenrechten, zoals *free, prior and informed consent* (FPIC) en *rights-based approach*, en stakeholderengagement als grondslag;
2. Het ontwerpen en (doen) uitvoeren van een trainingsprogramma voor het versterken van de capaciteit van de overheid voor effectieve community engagement met de inheemse en tribale volken.

Het onderhavige document is het voorstel voor bovengenoemde community engagement strategie voor de overheid.

Methodologie

Dit document is het concept van bovengenoemde community engagement strategie, en is tot stand gekomen op grond van, onder andere, diverse consultaties en andere activiteiten die sinds 2009 hebben plaatsgevonden in het kader van het maken van het RPP-document en het UNDP Project Document en waarbij steeds de effectieve participatie, consultatie en consent van inheemse en tribale volken ter sprake zijn gekomen. In het RPP-document handelen de secties 1c.2 en 1c.3 specifiek over respectievelijk consultatie en participatie van inheemse en tribale volken en capaciteitsversterking van de overheid.

In de eerste fase van het WISE-REDD+ project zijn er door VIDS en VSG consultaties verricht voor de instelling van de projectstuurgroep (*Project Steering Committee*; PSC) van het WISE-REDD+ project. Hierbij is ook een stakeholderanalyse verricht en is er een communicatiestrategie uitgezet om de instelling van de stuurgroep te begeleiden. In deze eerste fase is opgemerkt, dat de consultaties en aanbevelingen die hieruit voortkwamen, niet alleen voor de instelling van de PSC van belang zijn, maar ook voor het gehele RPP/REDD+ proces in Suriname.

In een volgende fase binnen het WISE-REDD+ project zijn VIDS en VSG wederom aangetrokken met de volgende taken:

1. Consulteren van alle inheemse en tribale volkeren om informatie te verzamelen over hun gemeenschapsprotocollen, die absoluut gevolgd moeten worden bij community-engagement initiatieven van de overheid of andere groepen voor projecten en programma's;
2. Ontwerpen van een community engagement strategie voor de overheid met de principes van mensenrechten, zoals *free, prior and informed consent* (FPIC) en *rights-based approach*, en stakeholderengagement als grondslag;
3. Het ontwerpen en (doen) uitvoeren van een trainingsprogramma voor het versterken van de capaciteit van de overheid voor effectieve community engagement met de inheemse en tribale volken.

Een ronde van consultaties met vertegenwoordigers van het traditioneel gezag en tevens leden van de PSC, voortbouwend op de voorgaande consultaties in de eerste fase (instelling van de PSC) werd gehouden in januari 2016. Ook werden door Conservation International Suriname een aantal gerelateerde activiteiten ontplooid, onder andere:

- Een workshop voor de overheid over REDD+ en community engagement, gehouden op 13 februari 2015;
- Video quizzen voor de overheid, met quizvragen over REDD+ en community engagement;
- Een schriftelijke enquête onder diverse ministeries en andere overheidsinstellingen over hun huidige aanpak van engagement met inheemse en tribale volken.

De resultaten van al deze activiteiten zijn meegenomen bij eerdergenoemde taken die door VIDS en VSG werden verricht. Verder is er literatuuronderzoek verricht, in het bijzonder naar FPIC-standaarden maar ook gebruik makende van bestaande richtlijnen zoals de dorpsreglementen en FPIC-protocollen die met ondersteuning van VIDS zijn ontwikkeld in diverse inheemse dorpen, en eerdere rapporten van VIDS over dergelijke richtlijnen en strategieën. Tenslotte is voor de samenstelling van dit document ruimschoots gebruik gemaakt van de eigen expertise en ervaring van VIDS en VSG met betrekking tot de cultuur en levenswijze, het op respectvolle manier consulteren, effectieve participatie, en FPIC van inheemse en tribale volken.

Bij al deze consultaties en activiteiten zijn steeds de “ingrediënten” van gepaste manieren waarop met inheemse en tribale volken moet worden omgegaan, naar voren gebracht. Dit document probeert deze inzichten op een ordelijke manier bijeen te brengen om zodoende de strategie te vormen die de overheid kan gebruiken om op een goede wijze om te gaan met (de rechten en belangen) van inheemse en tribale volken in Suriname in REDD+.

1. Inleiding

1.1. Ten geleide bij het gebruik

Op de eerste plaats bestaat allerwege de hoop dat deze strategie en richtlijnen een substantiële, nuttige bijdrage zullen leveren aan het doel waarvoor ze op schrift gesteld zijn, namelijk het versterken van de constructieve samenwerking tussen de overheid en inheemse en tribale volken, met toepassing van een mensenrechtenbenadering. Het wordt aanbevolen om eerst het gehele document te lezen om zodoende de noodzakelijke samenhang tussen de verschillende componenten van de strategie te zien en te kunnen toepassen. De onderwerpen die nu in diverse secties van het document worden beschreven, zijn in de praktijk, bij de toepassing, namelijk nauw met elkaar verbonden en kunnen niet geïsoleerd toegepast worden. Na het lezen van het hele document kan evenwel in detail gebruik worden gemaakt van de specifieke hoofdstukken, processtappen, praktische aanwijzingen of suggesties die bij elk van de stappen en principes gegeven worden.

Deze strategie werd ontwikkeld binnen het WISE-REDD+ project, en wel ten behoeve van capaciteitsversterking van de overheid voor effectieve betrokkenheid van de gemeenschap bij REDD+processen. De schrijfstijl die in dit document wordt gehanteerd zal een adviserend perspectief gebruiken ten behoeve van een ontwikkelingswerker of -instantie (inclusief de overheid) die een ontwikkelingsinterventie (project, programma of beleid) wil ondernemen in een inheemse of tribale gemeenschap. De schrijfstijl is voor de duidelijkheid en schrijfgemak nogal prescriptief (als “voorschrift”), maar vanzelfsprekend hoeft niet alles letterlijk en tot op de letter nauwkeurig te worden opgevat; er is flexibiliteit in toepassing, afhankelijk van de omstandigheden. Soms wordt er, uitgaande van de gehouden consultaties en eigen ervaring, kritisch commentaar geleverd op bestaande praktijken van overheid of andere ontwikkelingspartners, niet om kwetsend te zijn maar om op een onomwonden manier toch een constructieve bijdrage te willen leveren aan verbetering.

Deze strategie is geschreven voor REDD+ processen maar zijn wellicht algemeen toepasselijk voor andere engagement en participatieprocessen, buiten REDD+ en ook voor andere ontwikkelingspartners dan alleen de overheid. Dit is een eerste versie van de strategie en zal vrijwel zeker nog aanpassing behoeven, na evaluatie van het gebruik ervan of gebruikmakend van nieuwe of additionele inzichten. Suggesties zijn dan ook van harte welkom.

Het is een algemene strategie en gaat niet in op de bestaande procedurele of culturele verschillen tussen inheemse en tribale volken, tussen de individuele inheemse en tribale volken of zelfs tussen dorpen. Er is bijvoorbeeld geen specifieke aanwijzing “met wie precies” een afspraak voor overleg moet worden gelegd. Ook kan de wijze van besluitvorming en geven van *free, prior and informed consent* (FPIC: het uit vrije wil geven van voorafgaande en weloverwogen toestemming op grond van volledige, vooraf verkregen informatie) per volk of zelfs per dorp verschillen. Het ligt daarom in de bedoeling om in de toekomst meer gedetailleerde richtlijnen en/of FPIC protocollen op schrift te stellen.

1.2. Doelstellingen

De doelstelling van deze engagement strategie is, het bevorderen en versterken van een effectieve participatie en betrokkenheid van inheemse en tribale volken in Suriname bij ontwikkelingsprojecten en –programma's in het algemeen, en op het gebied van REDD+ in het bijzonder. Deze strategie moet tevens bijdragen aan:

- Constructieve samenwerking tussen de overheid en inheemse en tribale volken;
- Toepassing van mensenrechtenbenaderingen die van belang zijn bij engagement van inheemse en tribale volken, zoals *free, prior and informed consent* (FPIC) en *rights-based approach*.

Deze strategie kan bovendien ook voor andere ontwikkelingsactoren behalve de overheid van betekenis zijn, bijvoorbeeld bedrijven en NGOs.

1.3. Overzicht

Deze engagement strategie beschrijft een specifieke methodologie voor het op effectieve wijze betrekken van, ofwel “engagen met” inheemse en tribale volken. Een methodologie is de systematische analyse of discussie en beschrijving van specifieke methodes, manieren om dingen te doen, principes en processen die tezamen worden toegepast binnen een bepaald (academisch) gebied; in dit geval ontwikkelingsprocessen met betrekking tot inheemse en tribale volken in Suriname, toegespitst op REDD+ gerelateerde processen.

Deze methodologie is geen op zichzelf staande methode die op een mechanische wijze, stap voor stap, kan worden toegepast. De kracht van de methodologie zit hem juist in de holistische, samenhangende en consistente toepassing van de genoemde basisprincipes bij de uitvoering van de activiteiten. Anders gezegd, er moet continue, bij alles dat gedaan wordt, rekening gehouden worden met deze principes, die op een samenhangende manier ook daadwerkelijk toegepast moeten worden.

De hier beschreven strategie bestaat uit vijf delen:

1. Het conceptueel raamwerk, dat de basis vormt voor de strategie en van waar uit gedacht wordt;
2. De basisprincipes die in acht genomen en toegepast dienen te worden bij alle stappen en activiteiten;
3. De strategie gaat iets dieper in op één van de rechten tevens basisprincipes met betrekking tot inheemse en tribale volken, namelijk *free, prior and informed consent* (FPIC), dat een belangrijk aspect is bij ontwikkelingsinterventies “van buitenaf” waarbij er aanzienlijke invloeden op een inheems of tribaal volk of gemeenschap te verwachten zouden kunnen zijn. Een formeel FPIC proces is misschien niet nodig bij een klein project, maar indien er wel significante invloeden te verwachten zijn op de betrokken samenleving, hetzij sociale, culturele en/of milieu of andere invloeden, dan is FPIC van de betrokken gemeenschap wel vereist;
4. Een model engagement proces, dat idealiter gevolgd zou moeten worden, inclusief praktische suggesties of juist vermaningen, in relatie tot situaties en gevallen die zich in de werkelijkheid voordoen;
5. Tenslotte, enkele overwegingen met betrekking tot duurzaamheid.

1.4. Inleidende opmerkingen

“Stakeholder engagement” wordt door UNDP, het VN Ontwikkelingsprogramma, als volgt omschreven: “Een overkoepelende term waaronder een scala van gestructureerde activiteiten worden aangeduid om geïnteresseerde partijen te informeren en bijeen te brengen om specifieke, complexe ontwikkelingskwesties aan te pakken en duurzame, wederzijds aanvaardbare oplossingen te vinden. De term geeft de opvatting weer, dat diverse stakeholders voortdurende gelegenheden zullen hebben om invloed te hebben op het definiëren van prioriteitskwesties, het identificeren van de drijfveren van problemen en oplossingen, en het ondersteunen van de uitvoering. Multi-stakeholder processen gaan vaak uit van een set principes die refereren aan idealen van gelijkwaardige participatie, billijkheid, respect, transparantie en verantwoording, en samenwerking, tussen de uitnodigers en participanten, en tussen participanten

onderling. In tegenstelling tot eenmalige bijeenkomsten streeft stakeholder engagement ernaar om dialoog en besluitvorming in alle stadia van planning en uitvoering te verbeteren, in het bijzonder indien vergezeld van capaciteitsversterking rond technische en proceskwesties” (UNDP, 2006).

Uit deze omschrijving wordt duidelijk dat “engagement” niet simpelweg het “erbij betrekken” is van toevallige participanten maar een gestructureerd proces om effectieve dialoog en participatie in besluitvorming te ondersteunen, in alle stadia van planning en uitvoering. Gelijkwaardige participatie is binnen de omschrijving ook een sleutelbegrip en kan met de volgende plaatjes worden belicht:

2

Dit is gelijkheid

3

Dit is gelijkwaardigheid

Het is duidelijk dat “gelijkwaardige” niet hetzelfde is als “gelijke” participatie. Gelijkwaardige engagement houdt ook in dat er specifieke maatregelen getroffen dienen te worden om effectieve, resultaatgerichte inspraak (en consent, waar toepasselijk) mogelijk te maken.

Voorts dient er specifieke aandacht te worden besteed aan “rights-holders” (rechthebbenden) die niet zomaar “belanghebbenden” (stakeholders) zijn. Het UN-REDD-programma geeft de volgende omschrijving hiervoor: “REDD+ rights-holders zijn allen wier rechten mogelijksterwijs aangetast kunnen worden door het REDD+ programma, inclusief houders van individuele rechten en inheemse volken en anderen die collectieve rechten hebben” (REDD+ SES, 2012). De zogeheten “rights-based approach” (die door de VN ook concreet wordt omschreven; hierop wordt ook nader ingegaan in dit document) houdt dan ook rekening met de rechten van de rechthebbenden, en niet slechts (maar ook) met hun belangen.

Een vitaal onderdeel van effectieve engagement is ook het instellen van een aanvaardbaar mechanisme voor de aanpak van geschillen en beroepsmogelijkheden (*grievance and redress mechanism*).

Tenslotte dient als inleidende opmerking ook een onderscheid gemaakt te worden tussen consultatie en consent, waarbij kort gezegd “consultatie” gericht is op het geven van inspraak in het algemeen, terwijl “consent” een specifiek begrip is dat neerkomt op het geven van toestemming, en niet alleen inspraak. Hier zal in hoofdstuk over “free, prior and informed consent” nader op worden ingegaan.

2 <http://www.memecenter.com/fun/98002/For-A-Fair-Selection-Everybody-Has-To-Take-The-Same-Exam>

3 <https://www.linkedin.com/pulse/20141010004954-22051999-the-difference-between-equality-and-equity>

2. Conceptueel raamwerk

Het conceptueel raamwerk geeft het perspectief aan van waaruit de community engagement strategie uiteengezet is. Hieronder volgt een uiteenzetting van de concepten en zienswijzen waarop de engagement strategie gestoeld is.

Inheemse en tribale volken

Inheemse en tribale volken zijn inderdaad volken, met een duidelijke, onderscheidenlijke gemeenschappelijke geschiedenis en onlosmakelijke verbondenheid met de grondgebieden die zij historisch en nog steeds bewonen en gebruiken, met een gemeenschappelijke cultuur en leefwijze die verschillen van andere groepen in de samenleving, met een eigen (traditioneel) gezag, gezagsstructuren en bestuursystemen, met een eigen identiteit die zij bewust wensen te behouden, en met een bevolking die overwegend in stamverband (tribaal) leeft. Inheemse en tribale volken zijn dus niet “slechts” een bevolkingsgroep van individuen met een bepaalde etniciteit, maar volken van oudsher, met de rechten die daarbij horen, te weten collectieve rechten, als inheemse en tribale volken.

De leden van deze volken hebben ook individuele mensenrechten, als burgers en (zoals dat het geval is voor inheemse en tribale in de meeste landen in de wereld) als “achtergestelde”, gemarginaliseerde en/of gediscrimineerde groepen. Dat noopt soms tot het nemen van extra, proactieve maatregelen, om de achterstelling in te lopen en/of marginalisatie of discriminatie op te heffen.

Deze conceptuele benadering van inheemse en tribale volken als volken, is internationaal al lang bekend en erkend, en is vastgelegd in mensenrechtenverdragen en verklaringen, waaronder de VN Verklaring inzake de Rechten van Inheemse Volken (in het Engels: *United Nations Declaration on the Rights of Indigenous Peoples*; UNDRIP) die door Suriname ook is ondertekend in 2007, en Conventie nr. 169 van de Internationale Arbeidsorganisatie inzake de Rechten van Inheemse en Tribale Volken in Onafhankelijke Landen (ILO Conventie 169; 1989). De basismensenrechtenverdragen, gelden natuurlijk evengoed voor inheemse en tribale volken, niet alleen als individuen maar ook als collectiviteiten, bijvoorbeeld het Amerikaans Verdrag inzake de Rechten van de Mens (AVRM).

Zelfbeschikkingsrecht

Inherent aan het zijn van volken, inclusief inheemse en tribale volken, is het recht op zelfbeschikking: het recht van een volk om voor en over zichzelf te beslissen. Dat is niet hetzelfde als staatkundige onafhankelijkheid, en zelfbeschikking betekent dus ook niet “een staat in een staat”. Het recht op zelfbeschikking van een inheems of tribaal volk kan, zoals voorbeelden in andere landen aantonen, heel goed samengaan met een (eenheids-)staat.

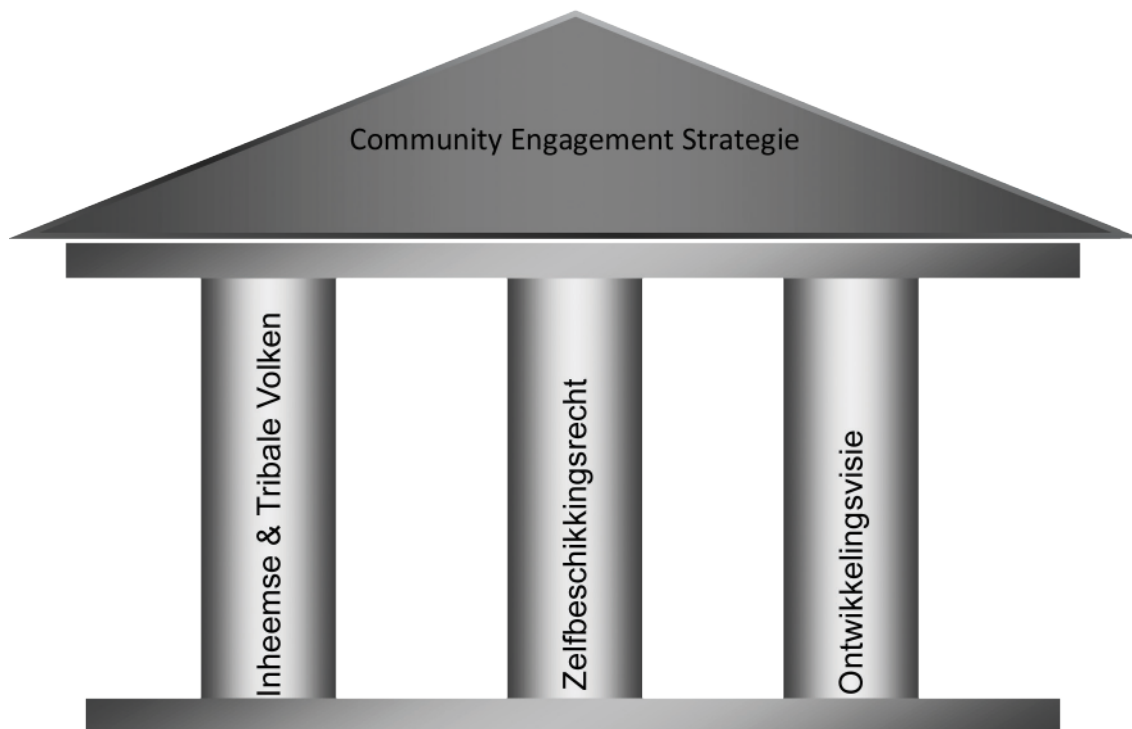
Het zelfbeschikkingsrecht houdt onder andere in dat het volk over en voor zichzelf besluiten neemt, haar eigen ontwikkelingsrichting mag bepalen, de manier waarop ze die ontwikkeling tot stand wil brengen met de beschikbare middelen en hulpbronnen, haar eigen gezagsdragers en eigen vertegenwoordigers mag aanwijzen en eigen initiatieven mag ontplooiën. Het betekent ook dat een inheems of tribaal volk het eens moet zijn met besluiten die genomen moeten worden over activiteiten of maatregelen die ingrijpende invloed op hen kunnen hebben: het recht van *free, prior and informed consent* (FPIC: het uit vrije wil geven van voorafgaande en weloverwogen toestemming op grond van volledige, vooraf verkregen informatie).

Ontwikkelingsvisie

Een belangrijk aspect van het conceptueel raamwerk is het openstaan voor, en het accepteren van, een eventueel andere (lange termijn) visie op “ontwikkeling” bij inheemse en tribale volken die weleens significant kan verschillen van die van de gevestigde of heersende orde. De ontwikkelingsvisie van inheemse en tribale volken kan bijvoorbeeld nauwer verweven zijn met natuur, bovennatuur en cultuur, en kan meer collectief van karakter zijn dan alleen individuele lotsverbetering. Hoewel de ontwikkelingsvisie qua thematische onderwerpen op het eerste oog vaak hetzelfde lijkt (bijv. prioriteiten zoals onderwijs, gezondheidszorg, water- en energievoorziening) is het nuttig of zelfs nodig om dieper te gaan dan een thematische identificatie van ontwikkelingsissues, en zaken zoals natuur, milieu en cultuur te bespreken bij het bespreken of ontwerpen van (lange termijn) ontwikkelingsstrategieën.

Ook is het belangrijk om dergelijke discussies niet te beperken tot het “wat” (bijv. water, stroom) maar ook: hoe, door wie, wanneer, met welke middelen, wie neemt besluiten en op welke wijze, enzovoorts, op een zodanige manier dat de gemeenschap zelf de leiderschapsrol kan nemen en blijven behouden over haar ontwikkelingsproces. Ontwikkeling kan niet worden “gebracht”; duurzame ontwikkeling wordt gemaakt, vanuit de gemeenschap zelf, op eigen kracht, met eigen kunnen. Ondersteuning van buitenaf is nodig en essentieel, maar dient niet de plaats in te nemen van eigen kracht en kunnen, anders ontstaat er wellicht afhankelijkheid.

Binnen het conceptueel raamwerk vallen ook de noties van “gelijkheid” en “gelijkwaardigheid”, waarbij belangrijk is om op te merken dat die noties ook toepasselijk zijn op de cultuur en levenswijze van in stamverband levende inheemse en tribale volken. De collectieve levenswijze maakt het namelijk noodzakelijk dat rechten in het algemeen en mensenrechten in het bijzonder, zoals het recht op eigendom en het recht op inspraak, ook op een collectieve wijze worden geïnterpreteerd, bijv. collectieve eigendomsrechten op de traditionele grondgebieden (“grondenrechten”) en collectieve inspraak via de zelf-aangewezen vertegenwoordigers. Dit collectiviteitsaspect loopt als een rode draad door de engagement strategie heen.

Figuur 1: Conceptueel Raamwerk

3. Basisprincipes

3.1. Respect

Een partnerschap aangaan met inheemse en tribale gemeenschappen vereist een respectvolle benadering. Dat geldt natuurlijk voor elke relatie met wie of welke gemeenschap dan ook, dus inclusief inheemse en tribale gemeenschappen. Er zijn nog steeds voorbeelden van gevallen waarbij personen, overheidsinstanties of andere organisaties een gemeenschap benaderen met vooraf vaststaande ideeën en projecten, met bepaalde vóóroordelen, of met een attitude van “Ik weet het beter”; “Ik ben de deskundige en ik dulde geen bezwaren”; “*Take it or leave it*” (dus geen voorwaarden mogen stellen); of “Je moet al blij zijn dat ik je wil helpen”. Een respectvolle benadering die duidelijk laat zien dat er een basis is van gelijkwaardigheid en partnerschap op grond van gelijke kansen en inbreng, vormt het fundamentele basisprincipe gedurende het gehele engagement proces.

3.2. “Ownership” en “leadership”

“Ownership” houdt in dat de groep voor wie de interventie/het project was begonnen, verantwoordelijkheid neemt over het proces; het is of wordt hun eigen project. Als het een succes is, is het hun succes waar ze trots op zijn; als het niet lukt, voelt het aan als hun eigen falen. Ownership zou reeds bij het bedenken of ontwerpen van een project moeten beginnen; het idee komt idealiter van de groep of gemeenschap zelf – ze ziet een probleem of een kans, en om dat probleem het hoofd te bieden of om die kans te grijpen wordt een idee geboren dat vervolgens wordt omgezet in een gestructureerd, werkbaar project. Zelfs als een projectidee niet helemaal vanuit de gemeenschap komt, kan het nog steeds samen met hen verder uitgedacht worden; er vorm aan gegeven worden met hun input, vooral over wat wel of niet goed zou werken onder hun omstandigheden.

De gemeenschap weet op deze manier dat het project van hen is, en niet iemand anders’ idee waarin ze slechts een bijrolletje vervullen. Ze zijn in het geval van echte ownership zelf verantwoordelijk voor het succes of falen van hun eigen project en zullen ook actief werken aan het bereiken van succes, of proactief naar oplossingen zoeken als er problemen ontstaan tijdens de uitvoering. Dit leidt tot een veel grotere waarschijnlijkheid van welslagen van het project.

Ownership is iets anders dan “*buy-in*” ofwel “draagvlak zoeken”, en nog veel meer dan alleen maar “stakeholders participatie”. De laatstgenoemde concepten zijn voorbeelden van gevallen waarbij de gemeenschap toch nog slechts participeert in andermans project in plaats van in hun eigen project, ongeacht hoe goedbedoeld, voordelig, nuttig of “participatief” het project ook moge zijn. Ownership is ook méér dan een idee uitvoeren dat uit de gemeenschap zelf komt. Vaak geeft de gemeenschap inderdaad haar noden en behoeften aan, maar het “top-down” vervullen van de geïdentificeerde noden en behoeften is nog lang geen ownership. Idealiter is de gemeenschap rechtstreeks betrokken bij, en draagt verantwoordelijkheid voor, alle stappen van het proces om hun noden of ideeën vorm en gestalte te geven.

Ownership en leadership gaan hand in hand. Als er ownership is zal de gemeenschap logischerwijs ook een leidende rol willen en moeten vervullen om die ownership ook daadwerkelijk te kunnen uitoefenen. Leadership, leiderschap, houdt in dat de gemeenschap haar eigen besluiten neemt, goed of slecht, en zelfbewust de richting aangeeft over de vormgeving en uitvoering van het proces. Daarbij kan (en soms móet) er externe technische ondersteuning gegeven worden, maar de besluiten dienen niet door anderen voor en over de gemeenschap genomen te worden. Beslissingsbevoegdheid, in het geval van werkelijk leiderschap, berust bij de gemeenschap, in overeenstemming met hun eigen besluitvormingsprocessen. Externe partners kunnen welzeker informatie, feiten, voorbeelden, voor- en nadelen, ervaringen en geleerde lessen, of inzichten in mogelijke consequenties van bepaalde beslissingen met de gemeenschap delen, en de gemeenschap vrijlaten om hun eigen, goedgeïnformeerde beslissing te nemen. Ontwikkelingspartners (inclusief de overheid) ondersteunen idealiter ontwikkelingsinitiatieven die “van binnenuit” komen, die geworteld zijn in de lokale capaciteiten en bekwaamheden en die door de gemeenschap zelf bestendig kunnen worden,

in plaats van processen die van buitenaf komen met externe capaciteiten (inclusief materiele en vooral menselijke hulpbronnen) die na afloop van het project niet in de gemeenschap achterblijven. Lokale ownership en leadership zijn “ingrediënten” die dat kunnen voorkómen, juist omdat de gemeenschap beter weet welke middelen en menskracht ze wel of niet tot haar beschikking heeft, en besluiten neemt op grond van die kennis en ervaring.

Enkele praktische tips om ownership en leadership door de gemeenschap te versterken:

- a. Ontwerp interventies/projecten, waar mogelijk, van meet af aan in nauwe samenspraak met de gemeenschap in plaats van er met een vooraf bedacht plan naar toe te gaan. Schuif geen ideeën en activiteiten opzij zonder te begrijpen waarom ze eigenlijk waren voorgesteld. De gemeenschap weet beter wat wel of niet werkt. Als sommige door de gemeenschap voorgestelde activiteiten praktisch niet uitvoerbaar of haalbaar zijn, leg uit waarom dat zo is en geef de gelegenheid aan de gemeenschap om met andere, beter geschikte alternatieven te kopen. Houd bij voorkeur de resultaten voor ogen en niet slechts de nodige of beschikbare middelen/fondsen.
- b. Gebruik bij voorkeur bestaande structuren en mechanismen als die aanwezig zijn omdat die reeds bekend, erkend en functioneel zijn en/of versterk ze, in plaats van nieuwe, onbekende structuren of hiërarchieën in het leven te roepen die juist voor fricties binnen de gemeenschap kunnen zorgen en daarmee een constructieve samenwerking en uitvoering – en daarmee vertraging – in de hand werken.
- c. Bevorder en ondersteun lokale besluitvormingsprocessen door de gemeenschap in overeenstemming met hun gewoonten en tradities, zelfs als het meer tijd vereist. Een besluit genomen op de traditionele manier is vaak duurzamer, terwijl een haastig besluit dat onder (tijds)druk wordt genomen het risico loopt om binnen korte tijd teruggedraaid te worden (en daarmee ook weer het project kan vertragen of zelfs ontwrichten).
- d. Overweeg bij elke stap in het (project)proces of de verantwoordelijkheid voor dat proces voldoende bij de gemeenschap (of haar leiders) ligt en niet bij de donor of uitvoerende instantie of een aangetrokken consultant.
- e. Maak duidelijke afspraken over wie de verantwoordelijkheid heeft over de te nemen volgende stappen (waarbij ook duidelijk door alle partijen hetzelfde begrepen moet worden zodat er geen misverstanden ontstaan).

3.3. Capaciteitsversterking, empowerment en geen afhankelijkheid

Een volgend basisprincipe dat voortdurend in acht genomen en toegepast dient te worden in een effectief gemeenschapsontwikkelingsproces is capaciteitsversterking (soms ook capaciteitsontwikkeling genoemd), en gerelateerd daaraan, empowerment. Ontwikkeling kan alleen maar echte, duurzame ontwikkeling genoemd worden als het geworteld is, en bestendig wordt, door lokale capaciteiten. “Capaciteit” kan worden omschreven als de bekwaamheid van personen, instituten en samenlevingen om taken te vervullen, problemen op te lossen, en doelstellingen te formuleren en te verwezenlijken, op een duurzame manier.⁴ Daarbij is vergroting van kennis en vaardigheden cruciaal, maar werkelijke, duurzame capaciteitsversterking is veel meer dan alleen maar het verschaffen van geïsoleerde trainingsmogelijkheden. Het vereist niet alleen de versterking van menselijke vaardigheden en competenties, maar ook versterking of soms verandering van institutionele structuren en mechanismen en zo nodig ook van lange termijn hervormingsprocessen. Het vereist ook de versterking van lokaal leiderschap alsook functionele systemen voor effectieve communicatie, transparantie, en wederzijds rekenschap en verantwoording. Deze kernissues van capaciteitsversterking (kennis, institutionele regelingen en mechanismen, leiderschap en verantwoordingsmechanismen) moeten middels een geïntegreerde, langetermijnaanpak worden benaderd om duurzaam te zijn.

⁴ http://www.undp.org/content/dam/aplaws/publication/en/publications/capacity-development/capacity-development-a-undp-primer/CDG_PrimerReport_final_web.pdf

Capaciteitsversterking gaat samen met empowerment, waarbij de gemeenschap niet alleen kundig maar ook formeel bevoegd is om besluiten over haar ontwikkeling in eigen hand te hebben. Empowerment heeft bovendien te maken met het kunnen opkomen door de gemeenschap voor haar gerechtvaardigde eis tot naleving van haar mensenrechten, en is dus een onmisbaar element in elke ontwikkelingsinterventie, zeker als die een op-rechten-gebaseerde benadering (*rights-based approach*) gebruiken.

Empowerment is veel meer dan slechts een training of aanleren van (nieuwe) vaardigheden. Het houdt in dat de gemeenschap kennis, vaardigheden, middelen, mechanismen en bevoegdheden moet krijgen om haar ontwikkeling in eigen hand te kunnen nemen, om de leiding te nemen en behouden, om verantwoordelijkheid op zich te kunnen nemen en de “eigenaar” van het ontwikkelingsproces te worden en blijven. Het heeft te maken met het bekende gezegde “geef mij niet slechts vis te eten maar leer mij vissen”, en zelfs méér dan dat: niet alleen aanleren maar ook kracht en macht geven.

Veel interventies/projecten gaan niet zo ver, vanwege bekende redenen zoals budgettaire- en tijdsbeperkingen. Hoezeer dergelijke beperkte projecten ook goedbedoeld zijn, kunnen ze daardoor slechts tot “losse projecten” verworden, geïsoleerde projectjes die misschien tot een kortdurende verbetering leiden maar niet tot daadwerkelijke, duurzame veranderingen. Soms kunnen dergelijke projecten zelfs de reeds beperkte menskracht en middelen van een gemeenschap “bezet houden” gedurende de looptijd van zo'n project en daardoor resulteren in gemiste kansen voor de gemeenschap om hun tijd en energie in iets duurzams te steken. Dergelijke overwegingen zouden al tijdens de ontwerpfase van een interventie / project in ogenschouw genomen moeten worden, zodat er een duurzamere en empowerment benadering kan worden ingebouwd.

Empowerment heeft dus diverse aspecten, onder andere het effectief kunnen meedoen aan besluitvormingsprocessen zoals hierboven beschreven, alsook capaciteitsversterking in brede zin. Dat kunnen inderdaad trainingen zijn, in een strategisch onderwerp, of zelfs een beurs voor dorpingen of andere manieren van duurzame capaciteitsversterking. Ook het opleiden of trainen van gemeenschapsleden om zoveel mogelijk zelf de projectactiviteiten te ondernemen, is een strategie voor empowerment, bijvoorbeeld een training om zelf de nodige baseline data te verzamelen, of trainingen in presentatietechnieken en inhoudelijke technische informatie om zelf voorlichting- en awareness-activiteiten in de lokale taal te ondernemen.

Als de omstandigheden het niet mogelijk maken om structurele mechanismen in te bouwen, is het altijd nog steeds nuttig om na te gaan hoe andere aspecten van empowerment kunnen worden opgenomen, bijvoorbeeld duurzame toegang tot informatie (enkele eenvoudige voorbeelden zijn het opnemen van gemeenschapsvertegenwoordigers in e-mails, waar mogelijk, het regelmatig verstrekken van updates of voortgangsrapporten, inbouwen van reguliere meetings voor informatie-uitwisseling en dergelijke), alsook het helpen overbruggen van logistieke problemen zoals transport- en telecommunicatiebeperkingen. Idealiter is empowerment onderdeel van een langetermijnstrategie en niet een eenmalige activiteit.

Een andere strategische benadering ten voordele van empowerment is om gemeenschapsorganisaties of -leden de verantwoordelijkheid te geven over het uitvoeren van projectonderdelen, bijvoorbeeld het organiseren van een workshop, uitwisseling, of lokale technische activiteiten, indien nodig bijgestaan door technische deskundigen en/of met enige “coaching” en monitoring. De gemeenschap leert niet veel als externe deskundigen alles doen, buiten hen om. Al doende leren, zelfs als het geld kost, levert op termijn meer capaciteitsversterking en empowerment op.

Voor empowerment kunnen er beleidsveranderingen, of zelfs wetwijzigingen, nodig zijn, zodat de traditionele gezagsdragers de formele bevoegdheid hebben om besluiten te nemen die niet simpelweg worden teruggedraaid of aan een kant worden gezet van buitenaf. Besluitvorming overdragen betekent echter niet dat men dan “klaar is met” de gemeenschap en zich dan verder “niet mee bemoeit”; een opmerking die helaas

weleens gehoord wordt. De normale (overheids)verantwoordelijkheid en plicht voor het bevorderen en ondersteunen van ontwikkeling en mensenrechten blijft (altijd) bestaan; wat verandering behoeft, is de manier waarop dat gedaan wordt.

Capaciteitsversterking en empowerment dienen gerelateerd te zijn aan de bestaande, lokale omstandigheden. Het heeft weinig zin bijvoorbeeld, om gecompliceerde elektronische apparaten te installeren in een gemeenschap die geen elektriciteit of internet of de technische capaciteit heeft om dergelijk apparaat te onderhouden. Wat natuurlijk ook niet betekent dat die mogelijkheid bij voorbaat is uitgesloten of voorgoed opzij gezet wordt. Als bepaalde apparatuur of maatregelen als de beste geïdentificeerd zijn maar aanvullende capaciteit nodig hebben, moet bekeken worden hoe die aanvullende capaciteit lokaal kan worden opgebouwd. Een tijdelijke, externe, aanvulling van lokale capaciteit, bijvoorbeeld door financiële of technische middelen, mag echter nooit leiden tot vergroting van afhankelijkheid van de gemeenschap, hetgeen immers juist een tegengesteld resultaat zou zijn van het streven naar ontwikkeling op eigen kracht.

Enkele additionele praktische tips voor het ondersteunen van capaciteitsontwikkeling en empowerment op gemeenschapsniveau:

- a. Ontwerp interventies/projecten op een resultaatgerichte wijze en neem daarbij steeds zoveel mogelijk resultaten gericht op capaciteitsversterking in op. Zorg er bovendien ook voor dat elke interventie, en zelfs elke activiteitsgroep, een component van capaciteitsversterking erin heeft, al is het slechts in de vorm van training van lokale mensen. Blijf echter ook in gedachten houden dat “capaciteit” breder is dan alleen menselijke, technische of financiële hulpbronnen, en kan ook inhouden de versterking van functionele structuren en mechanismen.
- b. Probeer zoveel mogelijk een langetermijnaanpak te gebruiken bij capaciteitsversterking, bijvoorbeeld:
  - Financieren van een opleidingsbeurs voor lokale personen
  - Structurele participatie in het nemen van beleidsbeslissingen die van invloed zijn op de gemeenschap
  - Formele (wettelijke) veranderingen om lokale empowerment mogelijk te maken
  - Opzetten van gemeenschapsontwikkelingsfondsen met bijbehorende, gepaste verantwoordingsstructuren.
- c. Beschouw “betrokkenheid” van gemeenschapsleden als een empowerment strategie en wel door hen de leidende rol te geven, eventueel met coaching, zo nodig. Al doende leren is vaak de beste manier van capaciteitsversterking, zelfs als er fouten gemaakt worden (waarmee óók waardevolle lessen geleerd worden), en zelfs als het geld kost (geld dat besteed wordt aan mislukte of niet-duurzame projecten is wel licht erger verspild omdat dat niet alleen geld maar ook de tijd en moeite van de gemeenschap kost). Deze tip heeft natuurlijk ook betrekking op het vorige principe van ownership en leadership.

3.4. Op rechten gebaseerde benadering

Een op mensenrechten gebaseerde benadering (*rights-based approach*) houdt in dat een organisatie (i.c. de overheid):

- de resultaten van de interventie/het project formuleert als (het streven naar) de realisering van een of meer mensenrechten, bijv. het recht op onderwijs, gezondheid, arbeid, cultuur, eigendom, toegang tot informatie, rechtsbescherming, etc.;
- mensenrechten respecteert in elke fase en activiteit van haar werk (bijv. respecteren van het recht op participatie, maar ook het recht op cultuur en levenswijze);
- rechthebbenden (incl. inheemse en tribale gemeenschappen) versterkt om op te komen voor hun rechten, en plichtdragende (bijv. gezondheidszorgactoren) versterkt om hun plichten te kunnen vervullen.

Door de Verenigde Naties (VN) is een “*common understanding*” (gemeenschappelijke interpretatie) van de op mensenrechten gebaseerde benadering (*human rights-based approach*, HRBA) ontwikkeld en aangenomen, die het werk van alle VN-afdelingen, fondsen en programma's moet sturen.⁵

⁵ <http://hrbportal.org/the-human-rights-based-approach-to-development-cooperation-towards-a-common-understanding-among-un-agencies>

Onder een HRBA is het proces van ontwikkeling normatief gebaseerd op mensenrechtenstandaarden en –principes; het uiteindelijk doel van elke en alle ontwikkelingsinitiatieven moet de vervulling van mensenrechten zijn.

De HRBA houdt rechtstreeks ook empowerment van de gemeenschap in, om (beter) te weten dát en welke rechten ze hebben (vaak weet men niet eens dat men rechten heeft en niet slechts dankbaar moet zijn voor gunsten), en ook om te kunnen monitoren dat zo'n interventie/project inderdaad leidt tot vervulling van die rechten. Deze benadering impliceert ook, dat een gemeenschap wordt versterkt om zo nodig op te komen voor haar rechten, en/of dat de plichtdraggers worden versterkt om het nodig beleid of de nodige diensten te kunnen verwezenlijken om die rechten te kunnen vervullen.

De basisprincipes die in dit hoofdstuk vermeld zijn, zijn elk ook mensenrechten, hetzij op individueel of op collectief (als volk) niveau: recht op zelfbeschikking, recht op informatie, recht op participatie, recht op ontwikkeling, recht op cultuur, recht op gelijkheid en gelijke behandeling. Ook de rechten van inheemse en tribale volken dienen in een op rechten gebaseerde benadering te worden opgenomen, zijnde harde, internationaal erkende rechten, inclusief door de VN. Inheemse en tribale volken zijn dus niet slechts “stakeholders” maar “rights-holders”.

Enkele praktische tips voor het uitvoeren van een op rechten gebaseerde benadering bij het werken met gemeenschappen:

- a. Plan de interventie zodanig dat het resultaat gericht is op de vervulling van een mensenrecht, bijv. recht op onderwijs, etc. Vermijd de indruk dat de interventie of het project “een gunst” aan de gemeenschap is. Maak integendeel duidelijk dat het een inspanning is om hun rechten te verwezenlijken.
- b. Gebruik de interventie/het project om de gemeenschap (meer) informatie te geven over haar rechten, bijv. recht op overheidsvoorzieningen zoals onderwijs en gezondheidszorg, maar ook hun recht om effectief te participeren in besluit- en beleidsvorming.
- c. Evenzo, neem empowering componenten op in de interventie of het project, in het bijzonder gericht op het versterken van de capaciteit van de gemeenschap om voor hun rechten op te komen, inclusief effectieve participatie in gestructureerd beleidsoverleg, bijvoorbeeld regelmatige evaluaties van de uitvoering van het beleid, een monitoringssysteem voor de gezondheidssituatie dat door de gemeenschap zelf wordt bijgehouden.

3.5. Informatie, communicatie en transparantie

Het hoeft geen betoog dat informatie, communicatie en transparantie absoluut doorslaggevend zijn voor het succes van elke interventie. En toch wordt vaak onvoldoende aandacht aan dit welbekend feit geschonken en de projectactoren “doen hun eigen ding” zonder hun partners geïnformeerd of betrokken te houden. Of er wordt slechts onvolledige, beperkte of oppervlakkige informatie verstrekt met als gevolg dat de indruk wordt gewekt dat informatie die niet vanaf het begin bekend was (in het bijzonder financiële informatie) opzettelijk “achtergehouden” of “geheimgehouden” werd nadat het wél bekend is geworden. Dit leidt allicht tot vertragingen, misverstanden, gevoelens van buitengesloten te zijn (en daarmee verlies van ownership en leadership), of zelfs conflicten, wantrouwen, verdachtmakingen en non-coöperatie.

Er zal in het hoofdstuk over FPIC nader worden ingegaan op de aspecten van informatie en transparantie.

Een ander sleutelaspect van effectieve communicatie is het gebruik van begrijpelijke, cultureel passende communicatiemethoden. Het heeft weinig zin om te communiceren in een taal die niet goed begrepen wordt, of om uitdrukkingen of concepten te gebruiken waarmee de andere partij onbekend is of misschien niet op dezelfde manier begrijpt (bijv. een spreekwoord om iets te verduidelijken maar dat op een letterlijke manier geïnterpreteerd wordt waardoor er een misverstand kan ontstaan).

Ook een attitude van superioriteit (hiërarchisch, cultureel, opleidingsniveau) kan averechts werken.

Praktische tips voor passende communicatie op gemeenschapsniveau:

- a. Gebruik een passende taal (of talen) en/of maak gebruik van een vertaler, indien nodig. Gebruik ook passende vormen van communicatie; soms wordt audiovisuele informatie beter begrepen dan geschreven informatie. Tegelijkertijd echter, kan geschreven informatie (in een toepasselijke taal en stijl) op een ander, geschikt moment nader gelezen worden, hetgeen een voordeel op zich is. Een combinatie van communicatiemethoden werkt vaak het best.
- b. Verstrek volledige informatie, inclusief financiële informatie, gedurende alle fasen, zelfs als het als “niet relevant” of “te moeilijk” wordt beschouwd voor de gemeenschap – zij kan het wel degelijk relevant vinden. Overeenkomstig de op rechten gebaseerde benadering is het geven van volledige informatie geen gunst maar het voldoen aan een recht van de gemeenschap: het recht op informatie maar ook het recht op vrijwillig en vooraf gegeven, weloverwogen toestemming op basis van volledige informatie (*Free, Prior and Informed Consent*; FPIC).
- c. Hoewel dat niet automatisch moet worden aangenomen dient in gedachten gehouden te worden dat bepaalde woorden, uitdrukkingen en (technische) termen misschien niet bekend zijn bij eenieder. Het is vaak nuttig om beroepstermen te verduidelijken in plaats van ervan uit te gaan dat iedereen ze kent. Ook het geven van praktische voorbeelden werkt vaak goed voor het uitleggen van technische of conceptuele zaken.
- d. Afhankelijk van de complexiteit van de informatie kan het ook “incrementeel” worden gegeven: nadat er volledig begrip is van de minder complexe issues wordt additionele informatie toegevoegd.
- e. Het is vaak nuttig om dezelfde informatie meermalen te geven bij verschillende gelegenheden, zodat de gemeenschap de gelegenheid heeft om te informatie rustig te overdenken en bij de volgende gelegenheid vragen daarover te stellen of feedback of aanbevelingen te geven.
- f. Zoek proactief naar informatie en feedback van de gemeenschap als dat niet spontaan komt. Reguliere, vooraf afgesproken gelegenheden/vergaderingen zijn een goede manier om er zeker van te zijn dat er ingeroosterde momenten voor informatie-uitwisseling maar ook voor het bediscussiëren van mogelijke gevoelens van onbehagen of van probleemissues zijn. Verder is ook een telefoontje af en toe een nuttige en gewaardeerde manier om simpelweg in contact te blijven en om snelle updates uit te wisselen.
- g. Houd in gedachten dat bepaalde communicatiekanalen niet overal even gemakkelijk toegankelijk of binnen het (technische, financiële, praktische) bereik van de projectpartners zijn, bijvoorbeeld de toegang tot internet (of slechts een langzame, onderbroken 2G/Edge verbinding), gebrek aan beltegoed of geen elektriciteit om mobiele telefoons op te laden.

3.6. Effectieve participatie

Effectieve participatie is een onderdeel van alle basisprincipes en gaat ook door het hele engagement proces, beschreven in hoofdstuk 4, heen; het is een transversaal ofwel “*cross-cutting*” principe en wordt daarom toch apart genoemd. Dergelijke participatie dient op alle niveaus en in alle fasen van de interventie aanwezig te zijn, dus vanaf het uitvoerend niveau tot en met het besluitvormend (management/directie-) en/of controlerend (toezicht) niveau.

Er dient onderscheid gemaakt te worden tussen de diverse gradaties van wat men in losse termen allemaal betiteld als participatie.

Participatie betekent meedoen; een onderdeel vormen van. Dat kan vele vormen aannemen zoals al uit eerdere voorbeelden bleek. Slechts enige basisinformatie geven aan enkele betrokkenen, bijvoorbeeld tijdens een algemene workshop waarbij allerlei stakeholders worden uitgenodigd, wordt door sommigen reeds “participatie” genoemd, en de intekenlijsten van zo’n workshop (in sommige gevallen zelfs de uitnodigingslijsten van zo’n workshop, niet eens wie daadwerkelijk aanwezig waren) worden dan overlegd om de “participatie” van stakeholders aan te tonen.

Effectieve participatie daarentegen, komt veel overeen met het hierna beschreven proces van *free, prior and informed consent* (FPIC), weliswaar zonder de voorwaarde van consent. Het gaat echter verder dan alleen

het voorafgaand karakter van FPIC (toestemming verlenen nog voordat het beleid, programma, project of de interventie is begonnen) – het gaat door alle fasen heen, dus vanaf het begin van het maken een beleid, programma of project, tijdens alle stappen van de uitvoering daarvan, tot en met het achteraf evalueren van de uitvoering van zo'n beleid, programma of project. Bij elke fase dient er effectieve participatie te zijn van de betrokken inheemse of tribale gemeenschap(pen) als rechthebbenden en/of belanghebbenden.

Het gaat om effectieve participatie, dus participatie waarbij de gemeenschap een wezenlijke bijdrage kan leveren en/of een daadwerkelijk verschil kan uitmaken. Het “effectieve” kan op verschillende manieren worden bevorderd zoals hieronder wordt beschreven.

Praktische tips voor het bevorderen van effectieve participatie:

- a. Probeer ervoor te zorgen (en dat betekent soms ook het scheppen van mogelijkheden of het treffen van daarvoor bestemde financiële of logistieke voorzieningen) dat de gemeenschap(svertegenwoordigers) inderdaad bij alle relevante activiteiten kunnen meedoen, vanaf discussies over de planning van een project, de uitvoering van alle activiteiten, tot en met de evaluatie;
- b. Beperk “participatie” niet tot “aanwezigheid”. Ook hier zijn voorbeelden aan te halen van de zogenaamde “workshops voor brede participatie” waar weliswaar iemand vanuit de gemeenschap aanwezig was maar weinig heeft begrepen van, bijvoorbeeld, lange presentaties in het Engels en niets heeft kunnen zeggen gedurende de korte tijd voor discussie. Zorg zo nodig voor aparte sessies met gemeenschapsvertegenwoordigers, waarbij er op een gepaste manier vrij gediscussieerd kan worden.
- c. De participatie moet bovendien effectief zijn; een wezenlijk verschil uitmaken. Slechts aanhoren en vervolgens niets doen met de opmerkingen, bezorgdheden of bezwaren vanuit de gemeenschap, is niet effectief. Het is daarom goed om van tevoren te bespreken of, en hoe, de input verwerkt zal worden. De acties die genomen zijn op grond van die participatie dienen ook opnieuw gedeeld te worden met de gemeenschap, bijvoorbeeld laten zien van een herzien projectdocument. Als bepaalde opmerkingen of suggesties niet, of op een andere manier, zijn meegenomen, is het goed om uit te leggen waarom dat zo is.
- d. Effectieve participatie heeft ook aspecten van gelijkwaardigheid. Als de gemeenschap bijvoorbeeld moet meedoen in een uitgebreide commissie van hoogopgeleide, buitenlandse, Engelssprekende academici, is het misschien nodig dat er mogelijkheden geschapen worden voor het aantrekken van een deskundige naar eigen keuze door de gemeenschap, of dat er afspraken binnen die commissie gemaakt worden om besluiten slechts op basis van consensus te nemen zodat de stem van de gemeenschapsvertegenwoordiger niet “verloren gaat” te midden van de vele andere deskundigen.
- e. Zorg ook voor voorzieningen voor effectieve informatie-uitwisseling, transparantie en communicatie (zie onder desbetreffende hoofdstukken). Zoals vaker benadrukt, dient deze strategie integraal, holistisch te worden beschouwd en uitgevoerd, en hebben de diverse onderdelen hiervan allemaal betrekking op elkaar.

3.7. Vertrouwen

Een zesde basisprincipe dat in acht genomen dient te worden bij het werken met inheemse en tribale gemeenschappen, is het vestigen of versterken van wederzijds vertrouwen. Dit is vooral belangrijk in gevallen waarbij de gemeenschap in het verleden slechte ervaringen heeft gehad met (project)partners die mooie beloftes doen maar die niet waarmaken, of die kwamen met projecten die slechts een kortdurend voordeel hadden maar toch wel veel tijd en moeite van de gemeenschap hebben gekost. Een niet zeldzame opmerking, juist of onjuist, is dat intermediaire, maar ook overheidsorganisaties, donorfondsen ontvangen die meer henzelf ten goede komen dan de gemeenschap(pen) in wier naam ze aangevraagd werden (“ze maken geld op ons; ze gebruiken onze naam”). Ook wordt weleens gehoord dat projecten slechts worden uitgevoerd om een rapportage aan de donor te kunnen verstrekken, zonder te kijken naar de werkelijke duurzame voordelen die het voor de gemeenschap heeft opgeleverd. Gebrek aan informatie-uitwisseling en open communicatie is een andere factor die kan leiden tot het ontbreken van een vertrouwensbasis.

Omgekeerd echter, zal bij het bestaan van een goede vertrouwensrelatie, de samenwerking en communicatie veel soepeler en sneller verlopen, en de projectpartners worden wederzijds dan inderdaad als partners gezien, in plaats van slechts “dienstverleners” of “ontvangers”. Vertrouwen is ook een belangrijk aspect in het uitwisselen van informatie. Informatie die komt of gaat naar een vertrouwenspersoon zal veel diepgaander zijn en ook veel meer weerklank vinden.

Praktische tips voor het versterken van wederzijds vertrouwen:

- a. Wees consistent in het geven van open, eerlijke en volledige informatie, gevraagd en vooral ook ongevraagd.
- b. Blijf zoveel mogelijk in contact.
- c. Wees respectvol en vertoon geen bevooroordeelde of superieure attitude.
- d. Kom beloftes na (of maak ze niet, als de uitvoering niet zeker is) en als er iets niet volgens de planning gaat, geef een inhoudelijke verklaring waarom dat zo is.

3.8. Cultuurgevoelige benadering

Suriname is er, terecht, trots op dat verschillende etnische groepen, geloofsovertuigingen en culturen in (relatieve) harmonie samengaan. Interculturele interacties zijn daarom niet nieuw of vreemd, en een aantal van de opmerkingen die hier hierover worden gemaakt, zijn wellicht overbodig. Voor de volledigheid en ter herinnering worden ze desondanks gemaakt.

Bij elke interventie is het van belang dat ze cultuurgevoelig zijn omdat ze anders als onprettig of zelfs indringerig ervaren kunnen worden, of zelfs als pogingen om de traditionele cultuur te negeren of zelfs te werken aan culturele assimilatie. Dit kan gelden voor thematische activiteiten binnen een project (bijv. gezondheidsvoorlichting op een cultuurgevoelige manier) maar ook voor het interventieproces als geheel, vooral de interactie tussen projectactoren. Om cultuurgevoelig te zijn is het nodig, of ten minste nuttig, om bepaalde sleutelaspecten van de cultuur van de betrokken gemeenschappen te kennen. Een daarvan is de collectieve benadering die inheemse en tribale samenlevingen meestal hebben. Gemeenschapsbelang en niet individueel belang bijvoorbeeld, is de standaard waartegen een project / interventie beoordeeld zal worden. Besluitvorming kan een iteratief gemeenschapsproces zijn waarbij diverse geleidingen van de dorpsgemeenschap betrokken worden en meerdere stappen nodig kunnen zijn die voor een buitenlander niet altijd zichtbaar zijn.

Praktische tips voor cultureel passende projectprocessen:

- a. Probeer, voor zover nodig, de gemeenschap (beter) te leren kennen alvorens een project of interventie te ontwerpen, om zodoende een indruk te krijgen van “hoe het werkt” en op welke normen belangrijk zijn. Probeer daarbij verder dan alleen de oppervlakkige (en vaak “moderne”) cultuuruitingen te kijken.
- b. Indien mogelijk, werk met bestaande mechanismen en structuren (dit heeft ook betrekking op lokale ownership) in plaats van nieuwe op te zetten die wellicht geen lang leven beschoren zijn na afloop van de interventie. Versterk zo nodig die structuren en mechanismen. In sommige uitzonderingsgevallen kan het wel nodig zijn om nieuwe structuren of mechanismen in het leven te roepen om problematische situaties te vermijden, maar dit moet per specifiek geval besproken worden.
- c. Wees niet bevooroordeeld of waarde-oordelend en vermijd het niet-overwogen of ongenueanceerd gebruik van “westerse” standaarden voor dorpsmechanismen of –bestuursstructuren. Sommige manieren van werken zijn verschillend maar heel goed functionerend en passend op gemeenschapsniveau, en een buitenlander heeft niet altijd het inzicht in hoe dat werkt.
- d. Leg de focus op collectieve inspanningen en voordelen, niet op individuele.
- e. Vermijd het wekken van een indruk van (culturele, technische, opleiding) superioriteit hetgeen kan leiden tot ongemakkelijke of gereserveerde relaties. Dergelijke indrukken worden al gauw opgepakt, soms zelfs onterecht.

3.9. Gendergevoelige benadering

Een gendergevoelige benadering is soms nog zwak in ontwikkelingsinterventies, en vooral als het gaat om cultureel passende genderbenaderingen. De culturele gepastheid dient voortdurend in acht genomen te worden, ook bij genderissues, want “westerse” normen en procedures zijn niet altijd klakkeloos toepasbaar in inheemse of tribale gemeenschappen (de norm of waarde zelf kan universeel zijn maar het proces van naleving van die norm verschilt van een stedelijke situatie waar de nadruk ligt op een individuele benadering in plaats van sociale collectiviteiten).

Praktische tips voor het toepassen van een gendergevoelige benadering in inheemse en tribale gemeenschappen:

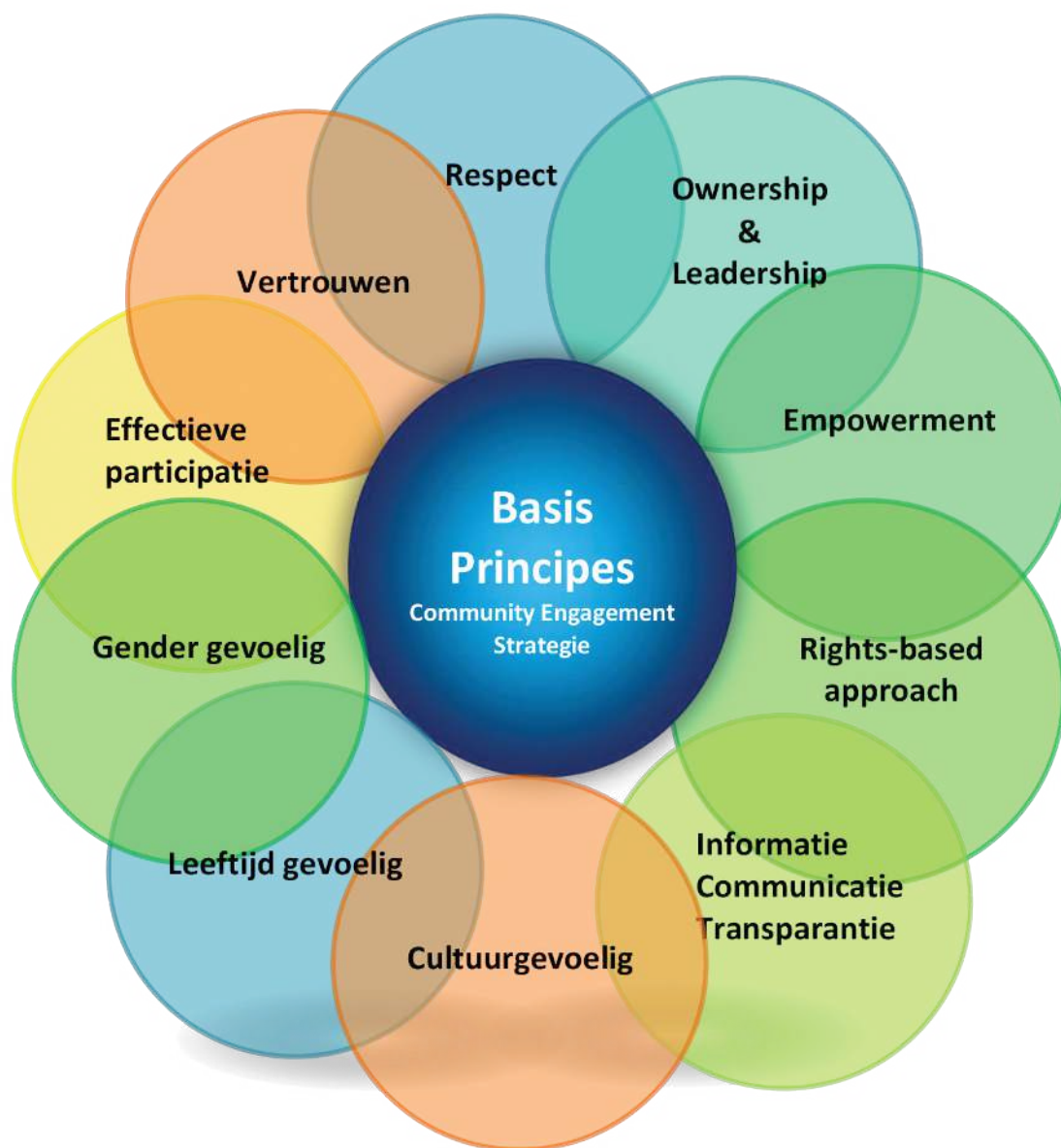
- a. Voer (op een participatieve wijze) een situatie- en/of probleemanalyse uit waarin de situatie, perspectieven en voorstellen van zowel mannen als vrouwen, jongens als meisjes, effectief worden meegenomen. Hierbij kan het nodig zijn om gebruik te maken van, of onderzoek te doen naar, genderspecifieke data. Ook in dergelijk onderzoek zelf, zullen vrouwen een sleutelrol kunnen spelen.
- b. Zorg ervoor dat zowel mannen als (in het bijzonder) vrouwen voldoende informatie en gelegenheid hebben om een voorgestelde interventie of project te bespreken en beoordelen, en om effectief hun ideeën, bezwaren of voorstellen over het ontwerp van het project te kunnen geven.
- c. Een dergelijke actieve input zal voortgezet moeten worden tijdens het hele verdere projectproces, en zowel mannen als vrouwen dienen versterkt te worden om effectief te kunnen participeren in de uitvoering, monitoring en evaluatie. Om dit te garanderen kan het nodig zijn om speciale gelegenheden, voorwaarden, plaatsen, activiteiten, facilitators of andere voorzieningen te treffen om deze participatie mogelijk te maken of te vergemakkelijken.
- d. Gebruik een gendergevoelige en resultaat-georiënteerde monitoring van de uitvoering, waarbij ook specifieke aandacht wordt gegeven aan het bereiken van de gewenste resultaten voor vrouwen.
- e. Besteed bewust aandacht aan de gepastheid van de interventies en activiteiten in relatie tot de verschillende rollen en verantwoordelijkheden die vrouwen en mannen hebben binnen de gemeenschap. Sommige activiteiten zijn misschien niet gepast voor mannen of vrouwen wegens culturele, sociale of andere redenen. Dit sluit niet uit dat de activiteiten worden opgenomen maar vereist wel dat er aandacht wordt gegeven aan de manier van uitvoering, of dat er alternatieve activiteiten worden opgenomen, indien nodig.

3.10. Leeftijd-gevoelige overwegingen

Zonder in veel detail te gaan kan ook erop gewezen of eraan herinnerd worden dat ook leeftijd-gevoelige overwegingen een speciaal onderdeel kunnen vormen van een project of interventie in inheemse en tribale gemeenschappen,; ook hier weer op een cultureel passende wijze. De (culturele) invloeden op jongeren bijvoorbeeld, zijn vaak groot terwijl de sociaalmaatschappelijke corrigerende mechanismen onvoldoende zijn, bijvoorbeeld omdat de oudere generatie geen ervaring heeft met de nieuwe uitdagingen. Actieve en constructieve participatie van jongeren is een vraagstuk in vele gemeenschappen. De manier om ouderen effectief te bereiken en betrekken kan weer een andere issue zijn die wellicht een specifieke strategie behoeft. Een ander voorbeeld zijn gezondheidsgelateerde interventies die wellicht afgestemd moeten zijn op de leeftijdsgroep voor wie ze bedoeld zijn; of de voorlichting aan ouderen moet op een andere wijze worden verstrekt in vergelijking met jongeren.

Evenals bij de gendergevoelige benadering kan het soms nodig zijn om bepaalde omstandigheden of voorwaarden te creëren zodat er effectieve participatie en versterking van verschillende leeftijdsgroepen kan zijn, eventueel als bijkomstige of specifiek daartoe ingebouwde activiteiten.

Naast effectieve participatie in een project of interventie, dienen ook de mogelijke positieve en vooral ook de potentiële negatieve invloeden van een project of interventie op de verschillende leeftijdsgroepen bekeken te worden. Een activiteit of project kan misschien gunstig zijn voor de ene groep maar nadelig voor een andere.

Figuur 2: Basisprincipes

4. FPIC

Free, prior and informed consent (FPIC) is het uit vrije wil geven (of onthouden) van voorafgaande en weloverwogen toestemming op grond van volledige, vooraf verkregen informatie. Het is een recht van inheemse en tribale volken om hun consent (instemming of toestemming) te geven of juist niet te geven, voor een voorgestelde interventie/project dat op hen van invloed kan zijn. Dit internationaal erkend recht⁶ komt voort uit het recht op zelfbeschikking: een volk heeft het recht om haar eigen besluiten over zichzelf te nemen. Het is ook de collectieve toepassing van het recht op consent, het geven van toestemming voor een activiteit door derden die een aanzienlijke invloed kunnen hebben op iemands leven, rechten of belangen. Bovendien is het een bescherming van inheemse en tribale volken tegen beslissingen die vaak op een top-down manier worden genomen zonder hun effectieve participatie, hiermede de reeds kwetsbare gemeenschappen onderwerpend aan nog meer bedreigingen of nadelen, zelfs als het project nog zo goedbedoeld of “in het algemeen belang” is.

FPIC is ook geworteld in de collectieve cultuur van inheemse en tribale volken: een zwaarwichtig besluit is gewoonlijk geen besluit van een individu maar van de gemeenschap als geheel, en kan daarom ook niet ontbreken in een cultuurgevoelige benadering. Besluiten worden traditioneel niet genomen door individuen zonder dat er input en feedback of uitdrukkelijke toestemming van de gemeenschap als geheel is verkregen.

Consent moet actief gezocht en tot uitdrukking gebracht worden, en niet worden geacht aanwezig te zijn slechts omdat de gemeenschap “dat project nodig heeft”. De gemeenschap wil bijvoorbeeld betere transportmogelijkheden maar dat betekent niet per se een weg naar of door het dorp, want een weg betekent ook weer een toegang voor diverse soorten bedreigingen. Soms is een bepaalde interventie nodig en gewenst, maar zijn de nadelen zodanig dat ze besluit om het uit te stellen totdat er betere randvoorwaarden zijn.

Soms is de manier waarop het project zou worden uitgevoerd niet acceptabel, bijvoorbeeld omdat er vreemdelingen of cultureel ongevoelige personen worden ingezet die een aanslag doen op de lokale cultuur, normen en tradities. Middels het proces van verkrijgen van consent van de gemeenschap kunnen er risico's en nadelen worden ontdekt die van eerder niet bekend waren.

⁶ United Nations Declaration on the Rights of Indigenous Peoples, Sept. 13, 2007, G.A. Res. 61/295, U.N. Doc. A/RES/61/295 (2007) articles 10, 11, 19, 28, 29, 32; Inter-American Court of Human Rights, *Saramaka People v. Suriname*, Preliminary Objections, Merits, Reparations, and Costs, Judgment, Inter-Am. Ct. H.R. (ser. C) No. 172, para 134 (Nov. 28, 2007); International Labour Organisation (ILO), Convention Concerning the Protection and Integration of Indigenous and Other Tribal and Semi-Tribal Populations in Independent Countries (ILO No. 107), adopted June 26, 1957, entered into force June 2, 1959, 328 U.N.T.S. 247; ILO, Convention Concerning Indigenous and Tribal Peoples in Independent Countries (ILO Doc. 169), adopted June 27, 1989, entered into force September 5, 1991, 28 I.L.M. 1382; American Declaration of the Rights and Duties of Man, O.A.S. Res. XXX, reprinted in Basic Documents Pertaining to Human Rights in the Inter-American System, OAS/Ser.L/V/II.4 Rev. 9 (2003); 43 AJIL Supp. 133, (1949); Organisation of American States, American Convention on Human Rights, Nov. 22, 1969, O.A.S. T.S. No. 36; 1144 U.N.T.S. 123 [hereinafter American Convention]; *Mayagna (Sumo) Awas Tingni Community v. Nicaragua*, Merits, Reparations, and Costs, Judgment Inter-Am. Ct. H.R. (ser. C) No. 79, (August 31, 2001); *Mary & Carrie Dann v. U.S.*, Case 11.140, Inter-Am. Comm'n H.R., Report No. 75/02, OEA/Ser.L/V/II.117, doc. 5. Rev. ¶ 1 (2002); *Maya Indigenous Communities of the Toledo Dist. v. Belize*, Case 12.053, Inter-Am. Comm'n H.R., Report No. 40/04, OEA/Ser.L/V/II.122 doc. 5 rev. 1, ¶ 194 (2004); *Kichwa People of Sarayaku and its members v. Ecuador*, Case 12.465, Inter-Am. Comm'n H.R., Application to the Inter-Am. Ct. H.R. ¶¶ 56-69 (Apr. 26, 2010); Committee on Elimination of Racial Discrimination General Recommendation XXIII (51) concerning Indigenous Peoples. Adopted at the Committee's 1235th meeting, 18 August 1997. UN Doc. CERD/C/51/Misc.13/Rev.4, at para. 3; U.N. Commission on Human Rights, Sub-Comm. on the Promotion and Protection of Human Rights Working Group on Indigenous Populations, Working Paper: Standard-Setting: Legal Commentary on the Concept of Free, Prior and Informed Consent, ¶ 57, U.N. Doc. E/CN.4/Sub.2/AC.4/2005/WP.1, 2005 (July 14, 2005) (prepared by Antoanella-Iulia Motoc and the Tebtebba Foundation); International Covenant on Civil and Political Rights, Dec. 16, 1966, 999 U.N.T.S. 171 (1978); International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights, Dec. 16, 1966, 993 U.N.T.S. 3 (1967); U.N. High Commissioner for Human Rights, General Comment No. 23: The rights of minorities (Art. 27), ¶ 3.2, U.N. Doc. CCPR/C/21/Rev.1/Add.5 (Apr. 8, 1994); Concluding observations of the Human Rights Committee: Panama, ¶ 21, U.N. Doc. CCPR/C/PAN/CO/3 (Apr. 17, 2008); U.N. High Comm'r. for Human Rights, Concluding observations of the Human Rights Committee: Nicaragua, ¶ 21, U.N. Doc. CCPR/C/NIC/CO/3 (Dec. 12, 2008); 15 U.N. High Comm'r. for Human Rights, Committee on Economic, Social and Cultural Rights [CESCR], Concluding observations of the Committee on Economic, Social and Cultural Rights: Colombia, ¶ 12 and 33, U.N. Doc. E/C.12/1/Add.74 (Dec. 6, 2007); CESCR, Concluding observations of the Committee on Economic, Social and Cultural Rights: Ecuador, ¶ 12 and 35, U.N. Doc. E/C.12/1/Add.100 (June 7, 2004); CESCR, General comment No. 21 Right of everyone to take part in cultural life (art. 15, ¶ 1 (a), of the International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights), U.N. Doc. E/C.12/GC/21 (Dec. 21, 2009); International Convention on the Elimination of All Forms of Racial Discrimination, Dec. 21, 1965, 660 U.N.T.S. 195 (entered into force Jan. 4, 1969); U.N. Commission on the Elimination of Racial Discrimination, Report of the Committee on the Elimination of Racial Discrimination: Annex V - General Recommendation XXIII, ¶ 4(d), U.N. Doc. Supplement No. 18 (A/52/18) (Sept. 26, 1997);

Free

“Vrijelijk” of “vrijwillig” (*free*) heeft betrekking op de vrije wil van de gemeenschap als collectiviteit. Er dient geen druk of bedreiging te worden uitgeoefend om de toestemming te verkrijgen, noch valse beloften gedaan worden. Druk of bedreiging kan soms subtiele vormen aannemen, bijvoorbeeld dat een ander project dat hard nodig en zeer gewenst is, alleen maar voortgang kan vinden als dit ene, niet-gewenste project óók uitgevoerd wordt, bijv. “we zullen die schoollokalen alleen maar bouwen als dit project wordt goedgekeurd”. Of dat de gewenste inkomsten of werkgelegenheid alleen maar door de andere, ongewenste, projectactiviteiten binnengehaald kunnen worden.

Manipulatie kan zijn middels verdeel- en heerstactieken; verdeeldheid brengen in de gemeenschap tussen een vóór – en tegenkamp waarna er toestemming wordt gegeven, niet omdat men het eens is met het voorstel maar om de andere partij tot rust te brengen. Het gebruiken van het argument van “dringendheid” is ook een bekende drukstelling die maakt dat een gemeenschap een project accepteert ook al was ze er eigenlijk nog niet “ready” voor (bijv. “volgend jaar zal het geld niet meer beschikbaar zijn” – terwijl niet erbij vermeld wordt dat het geld al een jaar geleden beschikbaar was maar dat er al die tijd geen werk van gemaakt is om het te besteden).

Prior

“Voorafgaand” (*prior*) lijkt vanzelfsprekend maar toch zijn er nog vele voorbeelden van verzoeken voor goedkeuring, of zelfs basisinformatie over een project, die pas komen nadat alles al van bovenaf besloten en gepland is. Soms zijn de activiteiten zelfs al gestart en is pas op een later tijdstip de “betrokkenheid” van de gemeenschap nodig. De gemeenschap(en) wordt (-en) dan slechts geïnformeerd over wat reeds besloten is, of hebben slechts een gelegenheid om te zeggen wat ze ervan vinden.

In het goede geval echter, wordt de gemeenschap ruim vooraf geïnformeerd over een projectidee dat op hen van invloed kan zijn, en geeft ze vanaf het begin haar input, bezwaren, bezorgdheden, voorstellen over hoe het goed aangepakt kan worden zodat alles zo ongestoord mogelijk verloopt of zelfs hoe de gemeenschap eraan kan meewerken en een bijdrage kan leveren (zie ook desbetreffende hoofdstukken over het engagement proces en “ownership”, onder andere).

Voorafgaand heeft ook betrekking op het “goed geïnformeerd” zijn over het besluit dat genomen moet worden. De informatie over het voorgestelde project of interventie dient ruim van tevoren gegeven te worden zodat de gemeenschap de tijd heeft om het te bediscussiëren, absorberen en begrijpen, op haar eigen manier en middels haar eigen mechanismen.

Informed

“Geïnformeerd” is een breed begrip. Het betekent niet alleen het verschaffen van ten minste alle relevante basisinformatie aan een tussenpersoon maar ook om er zeker van te zijn dat de gemeenschap werkelijk “geïnformeerd” is; dat de informatie de doelgroep heeft bereikt en ook goed begrepen is. Het dient te gaan om alle relevante informatie, dus zowel voordelen als nadelen, mogelijkheden en bedreigingen of risico’s, op korte termijn maar ook op lange termijn, van alle relevante aspecten van de voorgestelde interventie: wat zal er ondernomen worden, door wie, hoe, wanneer, hoeveel zal het kosten, wie zal de kosten dragen, wie neemt besluiten en op welke wijze worden besluiten genomen, zijn er projectpartners die misschien nog niet zichtbaar of bekend zijn op dit moment (maar wier betrokkenheid te zijner tijd wel een ommekeer in het projectproces zou kunnen brengen), wie zullen voordelen uit het project hebben en hoe verhoudt dat zich tot de voordelen voor de gemeenschap, wie krijgt wat uit de beschikbare projectfondsen (gaat er bijvoorbeeld slechts een heel klein percentage naar het dorp en het “grote geld” naar anderen?).

Transparantie en informatie gaan hand in hand. Een interventie wordt meestal beschreven in een projectdocument. Het projectdocument delen met de gemeenschap (via de dorpsleiding) is al een belangrijk deel van de nodige transparantie en informatie-uitwisseling. Informatie dient, zoals ook eerder vermeld, verstrekt te worden in een passende taal en vormen om er zeker van te zijn dat het begrepen wordt. Soms moet technische informatie vereenvoudigd worden. Het kan nodig zijn om de gemeenschap te informeren over potentiële toekomstige invloeden die door de gemeenschap zelf misschien niet voorzien worden, bijv. technische inzichten maar ook lange termijn consequenties op sociaal, milieu of financieel gebied.

Soms zullen voorafgaande milieu- en sociale effectenstudies (*environmental and social impact assessments – ESIA's*) nodig zijn om de gevolgen van een interventie te verduidelijken of zichtbaar te maken. Het is vanzelfsprekend dat zulke ESIA's door deskundige en ervaren personen of organisaties worden uitgevoerd (en die deskundigheid en ervaring dienen zich ook uit te strekken naar gebieden van cultuur, traditie en levenswijze van inheemse en tribale volken). Een belangrijk aspect van *impact assessments* is ook het voorafgaand bepalen van de scope ofwel de onderwerpen die in het onderzoek bestudeerd zullen worden. Als de uitvoerder bijvoorbeeld geen opdracht heeft om de sociale en culturele effecten van een geplande onderneming in het onderzoek te betrekken, zal daarover waarschijnlijk weinig of niets gezegd worden en kan de conclusie zijn dat de geplande onderneming geen noemenswaardige invloed heeft. Terwijl er wel degelijk sociale en culturele invloeden te verwachten zijn maar daar is dus niet op gelet. Het is daarom belangrijk dat zelfs bij het bepalen van de scope van een effectenstudie er inspraak is van de betrokken inheemse of tribale volken. Het aspect van ervaring en niet alleen deskundigheid is belangrijk, omdat er vaker deskundigen worden ingezet die in hun vakgebied zeer deskundig kunnen zijn maar geen ervaring hebben met inheemse en tribale aangelegenheden in Suriname.

Informatie-uitwisseling is een continu proces en niet alleen vereist voorafgaand aan het project. Nieuwe informatie die wederzijds bekend wordt gedurende de uitvoering van de interventie, en ook (tussentijdse) rapportages of korte updates over de uitvoering van afspraken die zijn gemaakt, dienen gedeeld te worden. Hiervoor zijn vooraf afgesproken, formele overlegmomenten goed, maar ook spontane telefoontjes tussendoor kunnen heel nuttig zijn.

Een ander aspect van het delen van informatie zijn de notulen, afsprakenlijsten of rapportages (o.a. aan de donor) die gemaakt worden – veelal alleen door de uitvoerende organisatie die haar eigen notulen of rapportages maakt. Daar is op zich natuurlijk niets verkeerd aan, maar het kan wel mogelijk zijn dat er op die manier een eenzijdige documentatie ontstaat, zonder dat de visies en meningen van de gemeenschap worden opgenomen. Dit is niet bevorderlijk voor het documenteren van, en reageren op “*lessons learned*” en ook niet voor de beoogde samenwerking. Het is daarom aan te bevelen om de concept-notulen of rapporten ook aan de gemeenschap voor te leggen, en/of de gemeenschap te stimuleren of zo nodig te versterken om ook haar eigen rapportages te maken, of om gezamenlijke rapportages te maken, met inachtneming van de aspecten van gelijkwaardigheid en van capaciteit.

Het kan soms nuttig zijn om intermediaire personen of organisaties te hebben om informatie te geven of verkrijgen. Zulke tussenpersonen dienen echter een keuze van de gemeenschap te zijn, of een gezamenlijke keuze – in elk geval geen van bovenaf opgelegde persoon of organisatie die slechts door de donor of overheid gewenst en welgezend is.

Consent

“Consent”, tenslotte, betekent dat de gemeenschap bewust toestemming moet geven voor de voorgestelde interventie voordat het van start kan gaan, nadat alle relevante informatie is verkregen en overwogen. De gemeenschap mag echter ook oneens zijn en geen consent geven, of het mag de beslissing uitstellen. Het kan ook zijn dat de gemeenschap akkoord gaat onder bepaalde voorwaarden.

FPIC hoeft niet complex te zijn en zal afhangen van de mate waarin de voorgestelde interventie van invloed is op de gemeenschap. Een klein project, bijvoorbeeld gezondheidsvoorlichting in het dorp, is vanzelfsprekend

iets heel anders dan plannen voor mijnbouw in het traditioneel gebied van een inheems of tribaal volk. De vereiste van FPIC zal dus dwingender worden naarmate de invloed op de gemeenschap(pen) naar verwachting groter is.

5. Een model engagement proces

Het hiernavolgend engagement proces is, zoals eerder opgemerkt, een onderdeel van de grotere strategie voor effectieve engagement en dient niet los gezien te worden (of uitgevoerd te worden) van de andere componenten, in het bijzonder het conceptueel raamwerk en de basisprincipes die consistent toegepast dienen te worden.

Effectieve engagement met inheemse en tribale volken begint en wordt alleen effectief in stand gehouden, met respect voor elkaar. Respect is een allesoverheersend en dwarsdoorsnijdend fundament van effectieve engagement. Natuurlijk is respect niets nieuws of vreemds en dient in elke interactie of relatie aanwezig te zijn, maar het is van doorslaggevend belang bij een effectieve betrokkenheid van inheemse en tribale volken, juist vanwege ervaringen waarbij er geen of weinig respect voor hen werd/wordt getoond, en er voor en over hen besluiten genomen werden/worden. Net zoals men pas na een behoorlijke afspraak, voorafgaand aankloppen en aankondiging bij iemand thuis op bezoek gaat na volledige informatie te hebben geven waar het bezoek over gaat, evenzo zou men vooraf een respectvolle, beleefde afspraak met de gezagsdragers van een inheems of tribaal dorp (het collectiviteitsaspect) moeten maken en informatie verstrekken waar het over gaat. Gedurende het verdere proces van partnerschap zal de gelijkwaardige, respectvolle relatie bewaard moeten blijven.

De daadwerkelijke respectering van de rechten van inheemse en tribale volken is een ander aspect van deze cruciale factor. Het respecteren van rechten vertaalt zich in verschillende praktische mechanismen en activiteiten, zoals in hoofdstuk 3, Basisprincipes, verder uiteengezet wordt.

Een proces dat kan worden aanbevolen voor een respectvol partnerschap dat gedragen wordt door de gemeenschap, van onderaf wordt opgebouwd en de gemeenschap versterkt, kan in de volgende fasen worden onderscheiden, met dien verstande dat deze fasen elkaar kunnen overlappen en zich kunnen herhalen gedurende het proces. Hierbij dient ook in gedachten gehouden te worden dat elk proces anders kan zijn en specifieke activiteiten en/of aanpassingen kan behoeven.

5.1 Maken van een afspraak

Het gebeurt nog vaak dat (overheids-)instellingen van de een op de andere dag een bespreking willen, soms niet eens met de juiste instanties van de inheemse of tribale gemeenschap, of zelfs onaangekondigd komen binnenvallen, en dan onmiddellijk een besluit willen horen. Soms komt men zelfs slechts beknopte informatie geven over zaken die reeds besloten zijn. Een goede afspraak met voldoende voorafgaande informatie daarentegen, legt direct een goede basis voor een begripvol overleg en dat zal het hele verdere proces van engagement vergemakkelijken.

De eerste stap van een engagementproces is daarom het leggen van contact met de traditionele gezagsdragers van de gemeenschap(pen) om een afspraak te maken, met vermelding van, onder andere, de onderwerpen die besproken zouden moeten worden of een conceptagenda, aanvullende informatie over de onderwerpen, een voorgestelde datum, tijd en plaats, de verwachte participanten aan de gesprekken, en logistieke voorzieningen. Ook kunnen er vanuit de gemeenschap of gezagsdragers bepaalde onderwerpen op de agenda geplaatst worden.

5.2 Informatie-uitwisseling

Informatie-uitwisseling is een andere fundamentele beginstap. De informatie-uitwisseling wordt bij voorkeur persoonlijk gedaan, door middel van een bezoek aan de betrokken gemeenschap(pen). Zo een eerste bezoek kan uitsluitend informatief zijn, waarna er interne discussies en overwegingen kunnen plaatsvinden van de verkregen informatie, voorstellen of ideeën; er hoeven niet direct besluiten genomen te worden.

Enkele suggesties en tips:

- Bespreek het (project)idee of voorstel in (meer) details. Besteed daarbij voldoende aandacht aan de (on)mogelijkheden en behoeftes. Wees er zeker van dat er inderdaad beschikbare middelen zijn voor de activiteiten die worden voorgesteld, en wek geen verwachtingen die niet vervuld gaan kunnen worden.
- Identificeer duidelijke prioriteiten qua haalbaarheid (tijd, budget, menskracht, andere haalbaarheidsaspecten), urgentie, belang, noodzaak en strategisch gehalte (rekening mee houdend dat er bij verschillende partijen verschillen van inzichten kunnen zijn wat men “strategisch” vindt).
- Voer discussies over de inhoud maar ook volgorde van de activiteiten die uitgevoerd zouden moeten worden (na eventuele goedkeuring), wie betrokken zouden moeten worden (in het bijzonder of het gaat om personen van de gemeenschap of daarbuiten) en wanneer, zo nodig hoe een selectie gemaakt zal worden, en dergelijke aspecten. Houd er steeds rekening mee dat het geen top-down discussie zou moeten zijn van slechts vertellen wat er gaat gebeuren, maar een dialoog met gelijkwaardige uitwisseling van ideeën en voorstellen. Wees ook voorzichtig met het noemen van getallen en bedragen (bijv. aantal personen dat betrokken zal worden, betalingen die gedaan zullen worden) als het nog niet zeker is in dit stadium.
- Voor grotere interventies/programma's/projecten zal het goed zijn om een discussie te hebben over wie de belangrijkste *stakeholders* (belanghebbenden) en *rights-holders* (rechthebbenden) zijn, en om hen erbij te betrekken, als en wanneer dat noodzakelijk zou zijn.

Eén informatie-uitwisselingsmoment is misschien niet voldoende, vooral als het gaat om relatief grotere projecten of met een grotere verwachte invloed op de gemeenschap (sociaal, economisch, cultureel, enz.). De gemeenschap heeft vaak tijd nodig om het initiatief te overdenken en/of intern te bediscussiëren. Soms is de eerste informatie nog onduidelijk en is er behoefte aan een volgende informatiesessie waarbij verduidelijking of details gegeven kunnen worden. Ook wordt het veelal op prijs gesteld om ook buiten formele vergaderingen, een aanspreekpunt te hebben en in contact te blijven om eventueel aanvullende informatie tussendoor te geven.

5.3 Besluitvorming

Of het voorstel/projectidee uitgevoerd gaat worden, en op welke wijze, zal een vrijwillig besluit van de gemeenschap(pen) moeten zijn na zorgvuldige afweging van de voor- en nadelen, risico's en kansen, op basis van alle relevante informatie. Het is vooral belangrijk om te wijzen op mogelijke nadelen of risico's die niet onmiddellijk zichtbaar of duidelijk zijn, of misschien zelfs onbekend zijn voor de gemeenschap die misschien geen ervaring of inzicht heeft in dergelijke projecten.

Besluitvorming vereist vaak interne discussies om de diverse aspecten van een mogelijk project te overdenken, met anderen te bespreken en dergelijke, en dit kan weleens enige tijd in beslag nemen. Hoewel het soms nodig is om te “pushen” is het echter niet altijd een goed idee om “rushen” en een besluit te overhaasten. Een gehaast besluit kan op termijn averechts werken, en de tijd die “gewonnen” was door een snelle beslissing wordt dan in meervoud weer verloren als het project naderhand vertraging oploopt of zelfs afgelast moet worden vanwege omstandigheden die voorzien en voorkomen hadden kunnen worden met een goed doordacht besluit.

Hetzelfde geldt voor besluiten die genomen moeten worden tijdens de uitvoering.

Ook tijdens de uitvoering dient de gemeenschap mee te doen in besluitvorming, en niet alleen goedkeuring verlenen en daarna de uitvoering aan anderen overlaten. Het aspect van meedoen in besluitvorming kan

worden ingebouwd in een project door gericht besluitvormingsprocessen te ondersteunen, bijvoorbeeld het opnemen van mogelijkheden (inclusief budgetten) voor overleg of workshops, het mogelijk maken van technische ondersteuning aan de gemeenschap, of eventueel zelfs duurzame mechanismen voor gemeenschapsvertegenwoordigers om op structurele wijze te participeren in beleidsprocessen. Het participeren in besluitvorming is ook een belangrijk aspect van “empowerment” zoals hieronder beschreven.

Tegelijkertijd moeten eventuele tijdslijnen of deadlines vooraf heel duidelijk bekend zijn, zodat alle betrokkenen van tevoren weten waar en wanneer er urgentie zal zijn, en daarop ook vooraf kunnen inspelen. Tijdige herinneringen aan naderende deadlines zijn zeker nuttig.

Zoals onder de basisprincipes in het vorig hoofdstuk wordt aangegeven, dienen interne structuren en mechanismen voor besluitvorming te worden gerespecteerd. Het kan aantrekkelijk zijn om liever met de “snelle”, “rationele” of “gelijkgezinde” persoon of personen of organisatie in de gemeenschap te werken, buiten de (traditionele) structuren om, maar dit kan een averechts effect hebben op den duur en kan zorgen voor interne fricties of conflicten binnen de gemeenschap, hetgeen ontwikkeling juist tegenhoudt in plaats van bevordert.

De gemeenschap zelf zal dergelijke overwegingen misschien niet automatisch of uit zichzelf naar voren brengen. Vaak zeggen de gemeenschappen, of zelfs slechts de direct betrokken individuen, al gauw “ja” tegen een aanbod, in de hoop er, al was het slechts een kleine en kortdurende, verbetering uit terug te krijgen. Dat is begrijpelijk en soms helemaal terecht, maar is geen reden om dergelijke duurzaamheidsaspecten terzijde te leggen.

5.4 Monitoring, evaluatie, validatie en verificatie

Monitoring en evaluatie dienen welbewust in elke interventie te worden opgenomen om zodoende meer zekerheid in te bouwen dat het project in de juiste richting blijft gaan en ook inderdaad de gewenste resultaten zal opleveren. Het inbouwen van monitoringsmomenten is ook nuttig om (probleem)kwesies die zich mogelijk voordoen, te bespreken en waar nodig aanpassingen door te voeren. “Ingebouwd” betekent praktisch dat er specifieke vergaderingen of bezoeken aan de gemeenschap voor monitoring of evaluatie vooraf worden afgesproken, zo mogelijk met datum, tijd en locatie, en met de nodige (financiële) middelen daarvoor opgenomen in het projectbudget.

Validatie en verificatie zijn aspecten die vaak worden vergeten in projectuitvoering, of slechts als een bijkomstigheid worden verricht, bijvoorbeeld een vraagje of men tevreden is met de (tot dan) bereikte producten van het project. De resultaten van een interventie/project dienen idealiter echter wel aan de gemeenschap gepresenteerd te worden, in de eerste plaats zodat de gemeenschap geïnformeerd wordt, maar ook met het doel feedback, of zelfs goedkeuring van de resultaten te verkrijgen. Het project is/was wellicht bedoeld voor de gemeenschap maar het komt voor dat de resultaten niet eens gezien worden, bijvoorbeeld in geval van een publicatie, onderzoeksverslag, en dergelijke. Evenals monitoring en evaluatie dienen validatie en verificatie daarom binnen de interventie gepland te worden; hetzij tussentijds en/of nadat de project-producten zijn opgeleverd.

Validatie is bedoeld om er zeker van te zijn dat de resultaten voldoen aan de verwachtingen (bijv. een waterinstallatie die ook daadwerkelijk schoon water uit de kraan levert), terwijl verificatie bedoeld is om er zeker van te zijn dat de producten aan de vereiste specificaties voldoen (bijvoorbeeld: de juiste waterpomp is geïnstalleerd – dit is echter nog geen garantie dat het inderdaad werkt volgens de verwachtingen).

5.5 Behandeling van geschillen

Afhankelijk van de omvang en complexiteit van het ontwikkelingsproject of interventie kan het nodig zijn om vooraf afspraken te maken over een min of meer formeel proces om eventuele meningsverschillen, geschillen of zelfs conflicten te kunnen bespreken en op te lossen. Kleine meningsverschillen kunnen natuurlijk opgeklaard worden middels dialoog tussen projectpartners (die vanzelfsprekend dan ook wel aanwezig moet zijn). Belangrijk is, dat alle betrokken partijen of personen aan zo'n dialoog meedoen, anders kan het geschil zich opnieuw voordoen.

In gevallen waarin het verschil van mening dieper zit, zijn wellicht andere mechanismen nodig, en het is nuttig om dergelijke mechanismen te bespreken nog voordat er zich een conflict voordoet, met andere woorden, zo vroeg mogelijk afspraken maken hoe er met conflicten zal worden omgegaan als die zich ooit zouden voordoen. Zo een volgend niveau van conflictresolutie kan inhouden dat er een externe instantie of persoon wordt gevraagd om te bemiddelen, die voldoet aan bepaalde voorwaarden, zoals:

- Onafhankelijk zijn
- Onpartijdig zijn
- Deskundig zijn (inclusief van de minder voor de hand liggende gebieden zoals kennis en inzicht in traditie en cultuur)
- Ervaring hebben op de desbetreffende gebieden (bijv. van het projectthema maar ook van traditionele manieren van conflictbehandeling)
- Integer zijn (o.a. niet-omkoopbaar of onder druk te zetten zijn)
- Gezaghebbend zijn (de besluiten dienen door partijen dus niet lichtvaardig naast zich neergelegd te worden)
- Vertrouwd worden
- Gerespecteerd worden
- Wederzijds acceptabel zijn.

Procedurele kwesties kunnen eventueel ook worden besproken en vastgesteld voor zo'n mechanisme (bijvoorbeeld wie mag een klacht of geschil daar deponeren en wie niet; zijn er regels waaraan zo'n klacht moet voldoen; moeten er bewijzen worden overlegd; binnen hoeveel tijd wordt de klacht in behandeling genomen en door wie; etc.). Ook praktische zaken zoals de gelijkwaardige toegankelijkheid van het mechanisme kunnen vooraf besproken worden (personen die in het binnenland wonen bijvoorbeeld, kunnen te maken krijgen met transport- en communicatiekosten om personen die in Paramaribo wonen te bereiken; andere voorbeelden van toegankelijkheid zijn taalbarrières, de mogelijkheid om kwesties op papier te zetten, enz.). Het mechanisme zelf kan misschien ook gefaciliteerd moeten worden; het heeft weinig zin om een instantie te hebben die bijvoorbeeld nooit vergadert omdat er daarvoor geen middelen zijn.

5.6 Overwegingen met betrekking tot duurzaamheid; exit strategie

Het is belangrijk om de duurzaamheid van de interventie/het project voortdurend in de gaten te houden, vanaf de conceptie van het idee tot zelfs lang na het eind van de interventie/het project. Idealiter vormt het project onderdeel van een lange termijn beleidsprogramma dat gericht is op empowerment van de gemeenschap en waarin er ten minste enige garanties zijn voor een vervolgtraject. Een project dient geen op zich staand, geïsoleerd initiatief te zijn met slechts kortdurende resultaten. Een dergelijk project houdt het de gemeenschap slechts bezig, zonder te resulteren in echte, duurzame veranderingen, en kan een zoveelste voorbeeld worden van een goedbedoeld project dat in retrospect meer als tijd- en geldverlies wordt beschouwd. Als de middelen beperkt zijn en het project niet veel zal realiseren behalve kortstondige voordeeltjes, kan het goed zijn om een evaluatie van alternatieven te maken nog vóór het gebruik van de beschikbare middelen.

Duurzaamheid is een factor voor de interventie of het project op zich, maar ook voor de producten die daaruit voortvloeien. Enkele voorbeelden van initiatieven die geen grote kans hebben op een duurzaam

effect en waarschijnlijk zullen eindigen zodra de projectondersteuning eindigt, zijn: kopen van goedkope gereedschappen die niet lang meegaan, het installeren van high-tech equipment waar er geen lokale reparatie- of onderhoudsexpertise aanwezig is, het bevorderen van een product waarvan bij voorbaat eigenlijk al bekend is dat het product vanwege de hoge productiekosten te duur zal zijn om voldoende afzet te vinden of dat afhankelijk is van toekomstige investeringen.

Vandaar ook dat aanbevolen wordt om reeds bij het ontwerpen van een interventie/project direct ook een “exit-strategie” daarin op te nemen, een strategie voor zowel de donor of ontwikkelingspartner als begunstigde om ervoor te zorgen dat het project op een goede manier beëindigd. Die “goede manier” kan te maken hebben met diverse aspecten, bijvoorbeeld: Wat gebeurt er met goederen die tijdens het project zijn gekocht of geproduceerd? Wat gebeurt er met personeel dat uit projectgeld werd betaald? Wat zal de rol van de projectpartners zijn na het eind van het project? Wat zijn de vervolgstappen en zijn die verzekerd of alleen maar een mogelijkheid of zelfs slechts een hoop? Het project mag niet leiden tot (grotere) afhankelijkheid van donorondersteuning maar juist tot grotere capaciteit van de gemeenschap om op eigen kracht door te gaan. De exit-strategie dient daarom ingebouwd te worden in de interventie; de activiteiten van het project dienen te leiden tot deze grotere capaciteit. Bovendien zouden er afspraken deel moeten uitmaken van het project over de mogelijkheid van ondersteuning ook na afloop van het project. De voortgaande ondersteuning kan zijn in de vorm van technische ondersteuning, coaching, intermediaire functies door de projectteamleden naar andere entiteiten toe, voortzetting van de informatie-uitwisseling en communicatie op reguliere, afgesproken tijdstippen.

figuur 3: Model voor engagement

Slotopmerkingen

Nogmaals dient opgemerkt te worden dat de engagement strategie een holistische benadering moet hebben: de bovengenoemde aspecten van het conceptueel raamwerk (collectiviteit, rechtenbenadering, etc.), het engagement proces zelf, de basisprincipes (respect, ownership en leadership, capaciteitsversterking, etc.) en de overwegingen betreffende duurzaamheid en exit-strategie, dienen continue, consequent en in samenhang met elkaar te worden toegepast.

Tenslotte wordt ook benadrukt dat deze strategie een richtlijn is, die naar omstandigheden en gebruikmakend van “common sense” toegepast moet worden, steeds met inachtneming van de basisprincipes en in goed overleg. Dit document is, zoals gezegd, bovendien een “levend document” dat wellicht regelmatig herzien, bijgesteld of verfijnd moet worden naarmate de ervaringen met de toepassing ervan bekend worden.

Referenties

Conservation International. Projectvoorstel Conservation International “Widening Informed Stakeholder Engagement for REDD+ - WISE REDD+”

Conservation International. PowerPoint presentation
Stakeholder Engagement
“Integrating Conservation International’s Rights-based Approach”
Paramaribo, February 2015
Conservation International
Social Practice and Accountability
Luis Barquin

Conservation International. PowerPoint presentation
REDD+
A new way to value the role of forests to mitigate climate change
Paramaribo, February 2015
Conservation International
Social Practice and Accountability
Luis Barquin

Conservation International. PowerPoint presentation
General overview on indigenous people’s rights and climate change
Paramaribo, February 2015
Conservation International
Social Practice and Accountability
Johnson Cerda

Conservation International Suriname. Terms of Reference of the Project Steering Committee WISE-REDD+ project

Forest Carbon Partnership Facility (FCPF) Participants Committee (PC) van de FCPF Resolution PC/14/2013/7
<https://www.forestcarbonpartnership.org/sites/fcp/files/Final%20Resolution%207%20Suriname.pdf>

Government of Suriname. Readiness Preparation Proposal (R-PP) for Suriname
Version 6 Final Draft; 24 June 2013
Forest Carbon Partnership Facility (FCPF)

Government of Suriname. UNDP Project Document “Strengthening national capacities of Suriname for the elaboration of the national REDD+ strategy and the design of its implementation framework”

International Labour Organization. Conventie nr. 169 van de Internationale Arbeidsorganisatie inzake de Rechten van Inheemse en Tribale Volken in Onafhankelijke Landen (ILO Conventie 169)
http://www.ilo.org/dyn/normlex/en/f?p=NORMLEXPUB:12100:0::NO::P12100_ILO_CODE:C169

Kali’na en Lokono Inheemse Volken in Marowijne (KLIM)
Model Dorpsreglement Beneden-Marowijne
Goedgekeurd te Pierrekondre Marowijne
Mei 2008

Organisatie van Samenwerkende Inheemse Dorpen in Para (OSIP)
OSIP FPIC Protocol
Procedure voor activiteiten van derden binnen het inheems gebied van de inheemse gemeenschappen van het district Para
Juni 2010

Organization of American States. American Convention on Human Rights
http://www.oas.org/dil/treaties_B-32_American_Convention_on_Human_Rights.pdf

Organization of American States. Inter-American Commission on Human Rights
OEA/Ser.L/V/II. Doc. 56/09
30 December 2009
Indigenous and Tribal Peoples' Rights over Their Ancestral Lands and Natural Resources
Norms and Jurisprudence of the Inter-American Human Rights System

REDD+ SES Social and Environmental Standards
Guidelines for the Use of REDD+ Social & Environmental Standards at Country Level
Version 2, 16th November 2012

UNDP. Capacity Development: A UNDP Primer, 2009
Editor: Kanni Wignaraja
http://www.undp.org/content/dam/aplaws/publication/en/publications/capacity-development/capacity-development-a-undp-primer/CDG_PrimerReport_final_web.pdf

UNDP. (2006). Multistakeholder Engagement Processes. Conference Paper #7, Working Draft, No. 6. New York, NY: Capacity Development Group, Bureau for Development Policy. Drafted by Ndey Isatou Njie and Lara Yocarini

UNDP Social and Environmental Standards 2014
<http://www.undp.org/content/undp/en/home/librarypage/operations1/undp-social-and-environmental-standards.html>

United Nations. Common understanding of the human rights-based approach (HRBA) to development
<http://hrbaportal.org/the-human-rights-based-approach-to-development-cooperation-towards-a-common-understanding-among-un-agencies>

United Nations. VN Verklaring inzake de Rechten van Inheemse Volken (*United Nations Declaration on the Rights of Indigenous Peoples*; UNDRIP)
www.un.org/esa/socdev/unpfii/documents/DRIPS_en.pdf

UN-REDD. UN-REDD Programme Social and Environmental Principles and Criteria
UN-REDD Programme Eighth Policy Board Meeting 25-26 March 2012
Asunción, Paraguay

UN-REDD/FCPF. Guidelines on Stakeholder Engagement in REDD+ Readiness With a Focus on the Participation of Indigenous Peoples and Other Forest-Dependent Communities April 20, 2012 (revision of March 25th version)

VIDS. Report on the PAHO/VIDS Project: Strengthening Community-Based Health Promotion (SU/CNT/1500024.001); A proposed methodology for community-based health education and health promotion

VIDS/VSG. Inception Report and Work Plan

WISE-REDD+ project consultancy: Community Engagement Strategy for the Government and Capacity Strengthening of the Government
November 2015

VIDS/VSG. Progress Report nr. 2

WISE-REDD+ project consultancy: Community Engagement Strategy for the Government and Capacity Strengthening of the Government
March 2016

VIDS/VSG. Report on Advice on the Construction of the Project Steering Committee

WISE-REDD+ project consultancy: Consultations of Indigenous and Tribal Peoples on the Construction of, and Communication Strategy towards the WISE-REDD+ Project Steering Committee, and on the Project Implementation Strategy
April 2015

VIDS/VSG. Report on the Stakeholders' Analysis

WISE-REDD+ project consultancy: Consultations of Indigenous and Tribal Peoples on the Construction of, and Communication Strategy towards the WISE-REDD+ Project Steering Committee, and on the Project Implementation Strategy
March 2015

VIDS/VSG. Report on the Project Implementation Strategy

WISE-REDD+ project consultancy: Consultations of Indigenous and Tribal Peoples on the Construction of, and Communication Strategy towards the WISE-REDD+ Project Steering Committee, and on the Project Implementation Strategy
April 2015

VIDS/VSG. Report on the Communications Strategy and on the Consultations Process

WISE-REDD+ project consultancy: Consultations of Indigenous and Tribal Peoples on the Construction of, and Communication Strategy towards the WISE-REDD+ Project Steering Committee, and on the Project Implementation Strategy
April 2015

Annexen

1. Annex 1 – Relevante delen uit het R-PP van Suriname

1c.2 Consultation and Participation of indigenous and tribal peoples

During the review of Suriname's R-PP in March 2013, the concern was raised that the proposed consultation and participation approach did not sufficiently take into account the specific requirements of engagement with indigenous and tribal peoples. As a consequence, the PC requested that Suriname collaboratively design a consultation and participation process that would meet the needs of the indigenous and tribal peoples. This is reflected in the PC14/2013/7 resolution on Suriname's R-PP.

In order to address the above-mentioned issue, consultation meetings with representatives of indigenous and tribal communities were held during three days to discuss their future consultation and participation during REDD+ readiness.

One of the major outcomes of the consultation meetings is the need for a Free, Prior and Informed Consent (FPIC) protocol for each tribe. Even though Suriname has agreed to UNDRIP (with exceptions), the FPIC principle has not yet been legally recognized in Suriname. An FPIC protocol has to be used in consultation and participation of indigenous and tribal communities during REDD+ readiness activities, but can also serve its purpose in other contexts where the consent, consultation and participation of indigenous and tribal communities are required.

The Suriname readiness program uses the UNDP as delivery partner and is therefore subject to the UN-REDD Programme Guidelines on Free, Prior and Informed Consent. Under these guidelines FPIC is required for a specific set of REDD+ readiness activities. In order to effectively engage in a fair and transparent manner, it is therefore vital that clarity be gained on how to apply and arrive at FPIC for said activities.

During the consultation meetings it was agreed that development and application of an FPIC protocol would be a good way to ensure that the rights of the indigenous and tribal peoples are respected throughout the readiness process. Each tribe or region will have their own FPIC protocol that developed with their full and effective participation and is in line with their culture and customs.

The following process to arrive at an FPIC protocol for each tribe or region was agreed upon during the consultation meetings, noting that this process in itself requires an FPIC approach:

The entire process of consultation and participation should be fully rights-based, respecting the rights of the indigenous and tribal peoples as concretized in the UN Declaration on the Rights of Indigenous Peoples and other relevant instruments.

Step 1: Orientation and delegation

- Timely submission of a written request for a first orientation meeting via appropriate structures, more specifically via the village leaders or their structures such as VIDS, VSG or authorized experts, via the Ministry of Regional Development, which is in direct contact with all the Chiefs, via the Cabinet of the Chief or in case there is no Cabinet via the head Captain and captain. In cases where agreed beforehand, the written communication may go through the District Commissioner.

Step 2: Pre-consultation; initial information exchange with and via the chief and traditional structure of the tribe

- The full process as described here, will be explained and must be agreed upon by the people/community at this stage. There will be no further steps taken if there is insufficient understanding or agreement of the process.
- The organization/project lead and third parties should have knowledge about the area and people beforehand; for example about the structures of the lo's (families within tribes), indigenous and tribal peoples' perspectives on "development" and wellbeing and cultural traditions.
- Increasing information and awareness for example with visual aids, posters and draft protocols for the forest dependent communities
- There should be sufficient information available for community members (about benefits and advantages, but also risks and disadvantages) in understandable forms and languages, in a timely manner

Step 3: "Krutu" or meetings according to traditional culture and custom, on a proposed FPIC protocol: the necessity and importance of the protocol going through the details.

- The concepts should be clearly explained and understood
- There should be respect for and acknowledgement of the rights and traditional lifestyles of the forest dependent communities
- The krutu can be organized with support from organizations such as the VIDS; however invitations should also be sent directly to the tribal leaders
- Language and culture of the tribes should be respected.
- As many villages as possible should be included; in clusters if possible.
- All of the abovementioned points under step 2 are also applicable to the village meetings.

Step 4: Internal village meeting

- Support should be provided to the traditional authorities (financial, capacity strengthening), including to enable them to involve their own trusted experts or other persons of their choosing to accompany or facilitate the process
- Sufficient time should be given for the meeting to take place and for disseminating and discussing the information to/with the community members

Step 5: Drafting

- Based on the input received from the previous steps, a drafting process to put the FPIC protocol on paper will be implemented.
- In this drafting process, representatives of the indigenous and tribal peoples (based on the principle of self-selection), will participate on the basis of equality and their participation will be made possible where necessary, e.g. by providing compensation for their transport and time.
- The final draft protocol will be a consensus product.

Step 6: Finalization – Agreement and approval of the draft protocol for the tribe or region

- All matters brought forward and agreed upon should be put on paper to empower the negotiating position of the forest dependent communities, including how the protocol has been developed and the lessons learned.
- The government should commit sufficient time and money to the consultations
- Community members should be trained and facilitated (e.g. compensation for their time and transport) to share the information and emphasize the importance of the protocol.
- The approval of the protocol will respect the same conditions as mentioned under 2, 3 and 4, and as mentioned, the protocol will be a consensus product.

- There will be records of the approval process (the format of which is not pre-described at this stage but will be discussed as part of the process)

Step 6: Joint monitoring of the implementation, through a mechanism that will respect the same participatory mechanisms and equality of the parties.

Step 7: Periodic evaluation and possibly adjustment of the process

As the process to arrive at an FPIC protocol is merely a beginning, the ongoing consultation and participation during the readiness phase will build upon this process.

Linked with the activities to arrive at an FPIC protocol for each tribe or region, is a budget.

There should first be a plan of the activities that will take place. Based on this plan, a budget could include costs for at least:

- o Administration
- o Communications to explain to the Chief and authorities who will make the plan
- o Logistics – The message should reach community members (e.g. via radio or by sending boats to villages)
- o Transport and stay
- o Organization of the krutu (including Information sharing and awareness materials)
- o Fuel costs
- o Food and drinks
- o Where relevant, compensation of costs
- o Unforeseen

There should be a responsible person to see to it that everything goes according to plan.

Noting that an exact budget has not been discussed yet, it is nevertheless of vital importance that as funds become available sufficient budget is allocated to ensure the process of ongoing consultations and participation.

An exact budget for activities regarding the FPIC protocol was not developed, because the consultation meeting first focused on how to arrive at the budget management structures.

Several options for budget management resulted from discussions during the consultation meeting. More importantly, agreement was reached that activities to be included in the budget should first be identified.

For this purpose, it was strongly suggested that a working group should be installed to develop an action plan containing activities and associated budgets.

The following process has been outlined describing how to arrive at management structures for the budget for activities related to creating an FPIC protocol and implementing the consultation and participation plan for indigenous and tribal communities.

1. All stakeholders must gather to discuss a plan for management structures of the budget.
2. A working group will be installed at the gathering (krutu), tasked with discussing the functioning of the budget management structure.
3. If approved by the krutu, a management committee will be installed to oversee the working group.
4. The working group will:
  - a. Identify all activities that should be included in the budget and
  - b. Determine criteria that the requesting organization should meet to manage the funds.
  - c. Furthermore, requesting organizations should be legally recognized entities, such as foundations

This process will be a part of the consultation and participation process in the readiness phase, which has also been explicitly included in the budget for consultation and participation under section 1C.5.

During the consultation meetings, participants were divided in groups to brainstorm on financial management structures. Each group presented their outcome, resulting in suggestions of options for financial management structures. These options are based on the different organizational capacities of the different tribes. The suggested options are:

- The indigenous peoples have an organization, the VIDS that keeps contact with all indigenous village leaders. The funds can be transferred to the account of an appropriate organization such as the VIDS. The VIDS is an organization that is annually audited by an external accountant, to monitor the accurate expenditure of funds. Therefore VIDS could manage the budget for all Indigenous and Maroon tribes.
- Each Maroon tribe could set up a governance structure for development of projects and management of budgets.
- A general organization for Maroon tribes could be established for the governance of projects and management of budgets
- Another option is to leave the funds under management of the UNDP and that umbrella or other organizations per tribe can submit project proposals to access the funds.

This could also be a temporary structure until the financial management capacity of community organizations has been strengthened and they can take over themselves.

Other general remarks are:

- Funds should be used and managed on a project basis
- The budget should be divided on a yearly basis; using an annual budget
- There should be a management committee that can oversee the expenditures and check if all goes according to the annual planning

1c.3 Capacity strengthening of the Government

During the information sharing and early dialogue phase, concerns had been raised regarding the capacity of the government when it comes to affairs involving indigenous and tribal communities.

During the review of Suriname's R-PP in March 2013, the concern was raised again that the Surinamese government needs to have its capacity strengthened when it comes to engagement with indigenous and tribal communities. As a result of this, the PC requested that Suriname collaboratively design a process to identify the need for and to provide capacity building in government institutions with respect to indigenous and tribal peoples issues.

In response to this request, the following process has been designed in collaboration with indigenous and tribal communities.

The process is as follows:

1. Execution of an awareness campaign
  - For governmental authorities to understand the importance of having traditional cultures, lifestyles and communication structures.
2. Listing of involved parties
  - Ministries of: Justice and Police; Physical Planning, Land and Forest Management; Education and Peoples Development; Agriculture, Fisheries and Animal Husbandry; Social Affairs and Housing; Public Work; Natural Resources; Internal Affairs;
  - NIMOS; SBB; LBB, GMD and the Cabinet of the President

3. Execution of krutu's
  - Internal, among the tribes according to official appropriate structures
  - Together with government representatives
4. Identification of areas where capacity strengthening is necessary
  - In both krutu's
5. Drafting of a training program to strengthen capacity
  - As a result of the joint krutu
6. Installation of a committee to formulate and implement the plan for the training
  - As a result of the joint krutu
7. Install a Board of trustees to oversee the training program
  - In case the joint krutu chooses to do so
8. Make a plan for training
  - To be made by the committee
  - To be approved by the joint krutu or by the board of trustees in case this has resulted from the joint krutu.
9. Execution of the training according to the plan
  - The committee will lead the implementation of the training
10. Evaluation of the training
  - By the krutu or board of trustees in cases this has resulted from the joint krutu
11. Reporting
  - To the joint krutu

